Масса а мехкашкара пролетареш, вІашагІкхета!

СЕРДАЛО

Советски Союза Коммунистически парте Нохч-ГІалгІІай обкома, Нохч-ГІалгІІай АССР Лакхехьарча Советен Министрий Советен орган («СВЕТ») Орган Чечено - Ингушского обкома КПСС, Верховного Совета и Совета Министров Чечено - Ингушской АССР

№ 57 (5163). | ЕРА, 11 май 1972 шу. | 2 кап. | Газет арадувла 1923 шера денз

ХАЛКЪИЙ ДОТТАГІАЛ—ТОЛАМАШКА КХУВЛА НИКЪ

1972 шу адамийн историна юкъе гІоргла СССР хьалхь 50 шу дизарна белгалдаьлла.

Советски Социалистически Республикийн Союз хьалхь 50 шу дизарга долхаш советски халкъо дукхача Іаламате доккхача толамашта юкъе доэрхІамерча меттигех цаІ дІалоац вай мехка къаьсттина дош къостадаро.

Историга диллача доццачу юкъа СССР-е халкъашта юкъерчу гІуллакхий хьакъехьа дах хуваллин ехь тайпа моллагІа обществени строй йолчу дуьйладоцуш да.

Пролетарски революци кхочушйина шолгІачу дийнахьа дІабахьнхар къамашта баь Іоаткъаш. Мехка доккхийча а вІамигача а къамийн йиззе цхьатара бокъо оттайр. Дерригга халкъаш шаьш болча цхьан союзни пачхьалкхене вІашагІкхийтар цоай лоІамела.

СССР-е ніюкъа юкъалоагІергдоацаш дІадалийтахад къамаште юкъера моастагІал, хІайта эксплуататорски классаш дІаяхлара ларда тІа, хьалха бІарга ца дайна къамий кхоталалар, экономически, политически, культура дакъехьара пар доттагІали айхха цхьана къахьегалгеи чІоагІденнал.

Вай обществе деррига рузкъаш къахьегамхой цоай бе доахк, къахьегамхо ше массене а лоархІаш, деррагана халкъо сий дош дa, хІанта къахьегаш дега тоам беш бола хьаст хинна дІаоттаб. Болхлой, ахархой, инженерий, Іилманхой, еррига советски интеллигенци къахьегамо хьаьхаш, коммунизма материально-техническа база, дегІнух общественни отношенеш, тоалу къахьегамхой вайзара хьал.

Коммунистана, Советий мехка берригача къахьегамхоша шоай юкъ хьийаара кходаш парте XXIV-ча съездо оттаьа программа кхочушъяра. ИйсалгІча пятилетка хьалхарча шера, укх шера дьахача толамаша гІад а вуе тешал а ду вай мохк парте хьийхача новкъа тешнаеш лоралгІа ца боалабоди боадаш хилара.

Вай мохк пакъьбода шиё сийлахьча истере доцкхаеш сийрданна шейна—Советски Социалистически Республикий Союз хьалхь 50 шу дизара.

Дукхача къамех латтача Советски пачхьалкха дерригача историческа опыто баьтдаьх из хьаьнча гениальни В. И. Ленина дешаш: «Къамарча дуненаш, къамаш тоІадаь деахадеча, къамаша юкъе доэваш лоаттадеча, а къамаш хийра доахача дукахьа меттел боаллоша дІоттаду а цхьанна а эсабезала а, а хІамагдукха а саго сага Іалал тІаьоаттадаэра а моттиг йоацаш дош, дерригача къамех балча къахьегамхой цхьоагІоаш керда дуне. Советски Союза шийна хьахьона хьаькагІа пІаякха а бІаргайоаш йолча паргІатача къамийн пероимостийн цхьоагІона доттагІален гІуллакхаш котдаьна керда дуне.

Социализма коммунизма хьальча шоранка ешийцига хьакиний къахьа керда историческа общность — советски халкъ.

Вежарий цхьоагІо хиларна, из хиначча тайнара диале хьаделлаьделад Советски пачхьалкхен деррига къамий вероломностийн кхоллама хьинар, творчески иказаш. Иштта вай Нохч-ГІалгІІайчена а довгІаш да из.

Советски Іаьлал латтача шеранка нохчийи гІалгІІайи халкъаш, Нохч-ГІалгІІай АССР берригача къахьегамхоша Коммунистически парте хьалхлийца арсашвал вай мехка кхыча халкъашеи вежарашка ненкъостал а деш доккхий толамаш даьхад экономикеи культурей дІегІайоалаеча. халкъа вахара хьал тоадеча.

Таханара Нохч-ГІалгІІайче — из я мехка мехкадьтте доахача, мехкадьтта чакхдоахачеи химически промышленноста йоккха центр. Республико боах беш я доккха дилача духеш образовантайиса синтетически этилови спирт, фенол, ацетон, полиэтилен, синтетически дубителаш хьаэ йоккхий моцшостал.

Хьахьй хІанзара машинашъя, электроэнергетически, приборашна юкъга, кхачан промышленность.

Боахама индустриализаци ира лаккхача темпаша республике кхыьний керда городаши промышленни районаш—къамах йола болхлой класса кадраш кийчъо пхьоале а хиина дІаьтта Аргун, Назрань, Гудермес, МалгІабик, Карабулак.

Советски Іаьдала шеранка Іадалнате доккхий хумаш хиннад юрта боахаме, доккхий да образование, культура дакъе республикан карагІдаьнарши.

Юбилейни шера пропаганда кертара хила деза вайна карагІдаьннараш дІакъокхига, СССР дегІаэра толамий итогаш. Цунах хетта боккха лоархІаш болош да республикана карагІдаьннараш нийса гойтилга а.

Цу гІуллакха чІоагІа уйна тІаертайир дукха хе йоацаш хиннача КПСС Нохч-ГІалгІІай обкома пхенагІча пленумо.

Пленумо дІалийнар ваааш кхочашъе йиш йолаш хилара бІубенна хургбалча тайнара берригача ваха кхетам лулта. Лекторашна, агитаторашна, политинформаторашна вай республикана карагІдаьнна хІамаш гойтача хана белгалдаха деза аьхха Нохч-ГІалгІІайчен къахьегамхоша хьайгача кьах неттел, берригача советски наха а хьийгача кьах шара хьаэнне йиш йоацаш из хилар.

Интернационализм — из а социализма хьалнка деррига халкъий дьошташ хІара халкъа хьешташа хайса тарлуаш Іалашдеш йола халкъаша шоайла ловдаш долча гІуллакхий цаІ мера йоаца принцип. Интернационализмо нокъостал ду СССР халкъаша цхьа дІахо а вІашах гертолара, вежаракха дола доттагІал чІоагІкара.

Тайп-тайпарча съезда болча къахьегамхоша юкъе хьегаш дола цхьа тІалерадлаад производствени [illegible] кхочашгьяра, къахьегама оасарле лакхьяра, къахьегама дисциплина чІоагІъяра, вочча гІуллакхаша — хапьа доахалкъена къоал дар, хулиганствала, хорта боле шалар наргоранта аитта къидолча гуллакхта дукхаше цхьа барс бойш къоасаш лоаттабара.

КПСС XXIV съездо партийни организацешнара дІадац боахаш идеологически цхьана лелацаІага. Из да вай беррига идеологически болх боахамге деза баккхита нокъостах деш, хІаьмагІча шатлайке эвдамаш толамай кхоамангара къахьегамхой карагІбоахаш хила деза яхилга. Из да иштта, вай беррига кулгаалхой, хІара коммунист хьинаре идеологически болх беш, наха коммунистически кхетам лули хила веза, парте XXIV съездо хьалкашна оттадаь сийлахь-доккха лекхараш кхочашдара уж сарцагІа боадаш хила веза яхилга, халкъаьнта юкъера доттагІал кхы тІа чІоагІдеш хила веза яхилга.

ИЮЛА ЧОТАХ

Ставогрозненски бурув тохара балхий управлене Т. Г. Грина бригада пхи километр проектни кІоаргача № 685 йолча скважинаш чоалхаеча геологически хьалашка 2579 метр бурув а тохаш 25 апреле пхе бетта задани кхочашъяьй.

Дикача гІуллакхаша белгала ба мастераш И. И. Козел, Къахьегама Шеча Байракха кавалер В. Г. Лавриков, П. Ф. Романенко, Г. И. Преловски, Ф. Д. Игнатенко, кхыбараш.

Бурув тохара шера план 5 декабре кхочашгьё ахьиа СССР хьалхь 50 шу дизара юбилейн сийна шоаш лепна дош дика кхочашду бурувдеттараша.

Л. МОИСЕЕВ.

ПХЕ БЕТТА ПЛАН КХОАЧАШЪЯЬЙ

«Грознефтехимремонтстрой» тресте укх шера хьалхарча моттиге а № 2 йолча ремонтъечеи гІишлоягъечеи управлене коллектив. Вай сийна тІайица социалистически декхараш пачхьалкхен плани ханал 6 ди хьалха кхочашйир цо. Плана сонгІа чакхдаьха ремонтийи гІишлойи балхаш итташ эзараш сома мехьа да. ХІара сменагІа нормаш 125—130 процент кхоачашъеш къахьегаш я из. Симкин, Климов, Дудин, Сервяков, Евстратов керте латта слесарий-монтажникий, электросварщиккий бригадаш. ХІанале пхе бетта задании кхоачашъяьй цар.

М. ЗАХАРОВ.

Сийлахь-йоккхача юбилейна накъадолхаш

Укх бІаьсти ши шу дальнад хьалха хиний лецкарке Калмыкова Наде МалгІабика районе «Ингушский» совхоза хьаккий - товарни ферме ена. Юкхьамна ший цкъина нокъостал дора йоІо. Балхаца хьаккхаьта аьднчул тІехьагІа ферма кулгалхошкара шийна къахьга группа яьэр хийхар цо. Шийна тІадилла тІулахх тешаме кхоачаш леча Надех тийша 34 нана хьакха йола группа елар.

Цу хана хьалха латтача хьайбаш леладерий опыт Іомадьй цо. ХІаца ферме хьалха латташ хьабоагІа хьакхарч лелаю Калмыкова.

ДІабахача бетта хІара нана хьакха тІехьа 7.7 хурск кхоаьй цо. Дийлаьа буен хІара хурска планал соагІа дулх тІахетийт. Ферме лаьржача лхьо каьахал ялорех карара — карьа тела хьшела сийай Калмыкова Надийна.

СУРТА ТІА: «Ингушский» совхоза ферме хьалха латта хьакхарч лелаер Калмыкова Надя.

Т. АРЧАКОВА
тІехьхи сурта.

БУРУВДЕТТАРИЙ ТОЛАМАШ

Кхо шу дІадоладелла деш 6 эзар чІоагІача тІоамашка бурув тохад бурувтохара балхий Горачеподски управлене мехкадьтта тохкараша. Бъх бетта план 11 процент тІехкхоачашъяь цар. Сенха укх хьахарчух бурувтохара оасарле 23 процент лакхъенпай.

Белаш ба цага хІаннале пхе бетта план кхоачаш а ель шина чотах къахьегаш бола бурувдеттараш а. Из я Мисерханов Мухьмада буровой бригада. Иштта дика къахьегаш я Погорелов Ивана, Титов Ивана, кхычар бригадаш. 1972 шера план 5 декабре кхочашгъяра социалистически ахье баьншина бурувдеттараша наиьхал йоалраш къахьег укх дешоцка а.

М. ЛЕВИН.

КПСС обкоме, республика Министрий Советеи облсовпрофеи

ХЬАЙБАШ ЛЕЛАДАРА КУЛЬТУРА ЛАКХЪЕ

«Нохч-ГІалгІІай АССР хьайбаш лелдара культура лакха йола колхоз, совхоз, ферма, бригада» яхача сийлахьча цІерах йола положени чІоагІъяьй КПСС обкома бюрос, республика Министрий Советеи облсовпрофеи.

КПСС горкомаши райкомаши, горрайисполкомаши, юрта боахама министерство, «Грознянон», «Нохсаралподоводци» объединенеш, «Свхатапром» трест, юрта боахама заготовкаш болхлойи гІуллакхарча наьхен профсоюза обкомк, юрта боахама районни управленеш, партийни, профсоюзни, комсомольски организацеш, колхозийи совхозийи кулгалхой дегавайбоа бе хьайбаш лелдара культура лакхьяра сийлаль цІи йоцараи дукхе юхтарча къахьегамхой ахь шерра йоарлае.

Республиканскийи районни газеташта, телевиденеи радиовещани комитета тІадиллад хьайбаш лелдара культура лакхьяр дукъе йоалаенача социалистически ахье нелам шерра буацага.

«НОХЧ-ГІАЛГІАЙ АССР ХЬАЙБАШ ЛЕЛАДАРА КУЛЬТУРА ЛАКХА ЙОЛА КОЛХОЗ, СОВХОЗ, ФЕРМА, БРИГАДА» ЯХАЧА ЦІЕРАХ ЙОЛА ПОЛОЖЕНИ

КПСС XXIV съезда решенешка хьаьстта уйла тІайохийт хьайбий боахам дегІабоалабара. Дулх, шура, фуаш, сема йола валара хилеша ергйоаца продукташ наха тІа-тІа духхагІа хьашт хилара хьежжа укх цирка из швши ІадайъергйоІча бохрамашка кхочаш укх гертарча шерашка хьайбай продукташ духхагІа яха воллва декхар оттадаьд.

Нохч - ГІалгІІай АССР-е хьайбаш дийна доаш эзача доаника дулх 1975 шера 36 эзар тоннага дІакхочаде а 1970 шераца тийседача 43 процент дукхагІа дакхзе, шура — 119 эзар тоннага кхочаш е 33 процент дукхагІа, фуаш — 82 миллионага кхочаш е 1,5-ээа дукхагІа, тха — 2636 тоннага кхочаш е 13 процент дукхагІа дакхха лаьрхІад. Из кхочашде деза доахаш кох тІара оалхазераши дебадара чотах, керттерча дакъе — племенной болх тоабелен доакъарий чІоагІа беза хьаярен ларда тІа хьайбий продуктивность лакхьяра чотах. ЧІоагІа уйла тІаяхита еза иштта хьайбай продукци яккхарга дІабода мах лоабара, из дукагІа хилийтара, шун товарность лакхъяра.

Хьайбай продуктивность лакхьеча, шура, дулх, кхыйола продукци дукхагІен дикагІен йоаккхача боахачча лоархІаме ба хьайбаш лелаеча фермашкеи бригадашкеи балхе культура боарен, «хьайбаш лелдара культура лакха йола колхоз, совхоз, ферма, бригада» яха цІи яккхар дукха юртешкарча къахьегамхоша лелаю социалистически ахь шерра йоаржаар.

«Хьайбаш лелдара культура лакха йола колхоз, совхоз, ферма, бригада» яха цІи ду шера итогІа колхозашта, совхозашта, фермашта, бригадашта юрта боахама министерства, юртбоахама объединенешка, тресташа, юрта боахамеи заготовкаи болхлойи гІуллакхарча наьхен профсоюза обкомо дІануенначух тІехьагІа КПСС обкома бюрос, Министрий Советс, облсовпрофо белла еханна, нагахь селла цар:

дукагІйола хьайбай продукташ дукхагІа яхарех пачхьалдеча йоахарен халкъа боахама план кхочашъелга ІалашдаьлІеи хІаьта иштта хьайбаши коа тІара оалхазераши дебадарен пар продуктивность лакхъярен план кхочашъяьлеи;

хьайбаши коа тІара оалхазараш туберкулезах, бруцеллезах, кхыча дІа-хье дувлача лазарех цІенелга вІаштІехьдаьккхадле а 100 керта лоархІаш се хьайбаш дахарен лазарех ца дойташ Іалашдарен хьокхамаш лакхдаьдале а;

хьайбаш леладу фермашк номешенеши тІехдикача санитарни хьал тІа лоаттаелга Іалашдаьдале, Фермай территорешта гонаьха керташ яьлен цига гаьнаш йогІара балхаш дойи; фермашка чувоагІа шлагбаумаш еІаале, дезинфекционни дукхьаленаш, санпропускникаш, кхо лоаттаду мотттигаш дьаьхьаьле;

фермай территорешта тІеха номенешкеи даш цІенох цхьалхоилоаттайой, бокьоица белгалдьча хальалка хІара бетта чакхдаьха санитарни денош оттадаьдале;

РСФСР юрта боахама министерства чІоагІъяь «колхозийи совхозийи хьайбаш леладеча фермашта йола кертара ветеринарно-санитарни правилаш» хадданса кхочашъелга Іалашдой;

боахаме чІоагІъяьча чурча распорядка хьоостам болаш йолча правилага хьежжа фермашка болх вІаштІехьбоахе; хІара ферме замечанеши предложенеши дІаязъеш журнал дале;

шура яхарех цкъара чакхьаларен санитарно - гигиенически правилаш йиза кхочашъелга Іалашдой, лабораторешт, шура чулоаттаю помещенеш, посуда юла моттигаш кийчъяьле, царна чу кипятильникаш, холодильни установкаш, эшшаш йола оборудовании материалаш оттаьяле, аьхха тІехдика мара шура дІа ца телга Іалашдой;

фермашка цигарча болхлоша салаІара дика кийчъь помешенеш, дІе уколокаш, служебни цІенош дале;

хьайбаш леладу болхлой оттадамча боарамашка хьежжа болха леладеча баракъашшен кога гІирсаш Іалшбьбьале;

халача балхий процессашта механизаци яра, доахъефаш кийчдаре, племенной болх бара Іилманен хьалха латтача опытех карагІдаьннараш, производства технологи фермашка хийцна юкъекхухье. Машенех механизменин пайда дикагІа эцилга, къахьегама оасарле лакхьелга, хьайбий продукташ яхарга дІабода мах лоабелга Іалашдой;

хьайбашта искусственни осеменени ейта, лаьрхІа Іуй хьехметтаувттадара къойа хьайбаш хьалкходелга юкъедоаладьдале, племенойи зоотехнически учет тІехдика вІаштІехьйоаккхалга Іалашдальдале;

фермашкеи бригадашкеи зоотехническа дешо хьаьалга, массе а специальностех болча хьайбаш леладеча болхлой квалификаци лакхьелга вІаштІехьдоахе.

Хьайбаш леладара культура лакха йола боахам яха цІи колхозаш совхозаш, нагахьа сома боахама еррига фермаштеи бригадаштеи из сийлахь цІи ямхала ле мара ца душ хилар оттадолда.

Хьайбаш леладара культура лакхьяр дукъе леладеча яхье котбаьннарашта «Нохч - ГІалгІІай АССР хьайбаш леладара культура лакха йола колхоз, совхоз, ферма, бригада» яха цІи а КПСС обкома, Нохч - ГІалгІІай АССР Министрий Советеи облсовпрофеи дипломаши Сийлен грамоташи а ду.

Районашка социалистически яхье итогаш хьож КПСС горкомаши райкомаши, райисполкомаши, юрта боахама районни управленеш, юртбоахамеи заготовкаи болхлойи гІуллакхерча наьхен профсоюза райкомаш.

«Нохч - ГІалгІІай АССР хьайбаш леладара культура лакха йола колхоз, совхоз, ферма, бригада» яха цІи яларах йола материалаш КПСС обкомага, Министрий Советага, облсовпрофага дІачулу юрта боахама министерства а юрта боахамеи заготовкай болхлойи гІуллакхерча наьхен профсоюзов обкомо а хІара шера 1 февралал тІехьа ца йоалийташ.

Турпалаш цІаккха а бицлургбац!

9 май 27 шу дизад тІаьхьа боаккхачу Даьхенан тІема хьалхьах толам баьккхача. [illegible]

[illegible] Мйс саьат доалача вина памятникаш юхе сийлен карауле этар. Советски Союза гІийн лахьачул тІехьагІа памятникаш юхе венокаш яхц белабелар. Эттера хьаькъ памятника юхе йиллар КПСС Нохч-ГІалгІІай обкома, республика Лакхехьарча Совета Президиума, Министрий Советс венок, [illegible]

Иштта венокаш йиллар къахьегамхоша цу дийнахь Грознярча кхыча районашка, городашка Назрани, МалгІабике, Гудермеске, Аргуне, Ачхой-Мартане, Урус-Мартане, Шеле, Наура, кхычахьа.

Б. ДОТМАРЗИЕВ.

СУРТА ТІА: республика кулгалхой памятника юхе.

И. Панова сурт.

ЛАКХА ХЬУВКЪАМ КХЕБЕРГБА

ВІаьстан балхаш дика чакхдаьхад Надтеречни районе «Знаменский» совхоза къахьегамхоша. Укх шера планагІа 400 гектара тІа дІар елаш яр хьалмІаш.

Дахьалача шера гуралъ дешаш цу культура лакха хьувкъам дІабора хард йоллаш бар совхоза механизатораш. Гуралъ баба хьархІа лоатта еккаш хІара гектара тІа йаь-йаь центнер а кхоачашъяр суперфосфат тоадар. ХІа наш ба бІоасти йоалладо а лаьттана Іайна тІоадах дІакъайлар. Цуй тІохьагІа кхоша культиваци а хьдІайийра хьалмІаш. ПханагІа лаьрхІачул дукха хьакха дІайийра уж. ХьалмІаш дІаоаш уж сахош дикеш догІайоалхаш йола азота удобрени тоссар.

Хьата йийха ши бІаь гектар хьалмІаш хий дуллача лаьтта йийнай. ХІаьта снмоса йийнарех бІаь гектара тІа дркш мара из хий дуллача лаьтта. Вай республика къцабоседе адача районашка чІоагІа лоархІаме да кхошка хий диллар, хІана аьча лоацаьтта юхе ухаача районашка дехачул кІезигагІа догІаш дела цу районашка. Цудухьа шерагара шерага дукхагІа терхаш тІабохийт «Знаменский» совхозе хий деха кхаш шердара, дика система чІоагІъяра, хий дикха дика хоеш бола лах кийтбара.

ХІана хьалмІаш дІайийнача кханика хий дуллаш латт совхозе. Хий дулларш хьалха деза из болх баь йоккха гекзал йолаш ба. ХІаьта а цар бечa балха цахаддаш тІахьожаш лоаттабу совхоза кертерча агронома М. Дугариева. ПланагІа 400 тонн фуаьлъьха хьалмІаш чуя езаш ба совхоза болхлой. ХІаьта цар социалистически декхар тІайийнад итх бІаь тонн чуя.

Цхьатарра дика дегІайоагІаш латт горохи ганараши. Горох холь кьдра лаьрхІа йийнай. ХІаьта ганараш пачхьалкхенга дехкарда. ХІара гектара тІара кланагІа берзІ центнер йолча пхьайтта центнер ганараш чуладош дешах кхеш леладерана. Декхь дош толаш кхоачашдара лоархІаме да хІанэ подкормка ера, хий диллара, оасар дара дикагІа йола хахаш тІеэ ца алийтар. ВІаьстан балхаш дика а лелацача хана а чакхдаьхара бригадашта юкъе лаьржача яхье хьалхара моттиг лаьцхар Ленина ордена кавалера Закаев Альбека кулгалдеча бригада. Дика къахьийгар цу бригадерча механизатораша Эдильбиев Хизара, Зариев Айдиис, Магомадов Алес, кхычар. Дика хьатІадоелаш лата гуралъ дийна кІа а. Из культура кхеара генаал йолаш ба совхоза кхаш леладераш. Масала, дІадалача шера план 1390 тонн йолча 2590 центнер ялат дІадоахар цар пачхьалкхенна. Укх шера эзари ши бІаьа гектара тІа да боахаме гуралъ дийна кІа. ХІара гектара тІа 300 килограмм а кхоачийтам аммиачни селитрица подкормка яр бахьан долаш дика Іаигара дьал из. ХІана бацдача кІуоса тара довак ухх кІа кхаш. Хьувкъам дика-хургъ хилара бегтаза а из.

Советски Социалистически Республикий Союз хьалхь 50 шу дизара сийна план 1400 тонн йолча пачхьалкхенга 1600 тонн кІа дехка социалистически декхар тІайийнад совхоза къахьегамхоша. ХІаьта из декхар толамца кхоачашдара еррига торонаш а цар. ХІана оасар дара, кхыдола кхамкара балхаш дара ха хьатІакхачарга хьешаш ба совхоза механизатораш. МоллагІа болх дІабоабе техника, деррига кхыдар а кийча да цар.

Ш. БАТАРБЕКОВ.

КУЛГАЛХОЙ КЪАХЬЕГАМХОШЦА ВІАШАГІБЕТТАЛУ

МалгІабине санна, тха районе а, юртарчу къахьегамхошца вІашагІбетталу кулгалху болхлой. Къамалхаш дергдарий список оттавой. КПСС райкома секретарш, райкомен райисполкомен отделий заведующий согІа пунна кхьебихьаб промышленни предприятей кулгалхой, совхозий директораш, колхозий председателаши парткомий секретараши, районин буззанка узла начальник, быткомбинатан директор, кхьбарш.

Из бойх дикагІа вІашгІехьбахкхара хьахна цкъа хи отделан — бетта тІеххьара ера.

Иштта кулгалхочо болхлочх 20 сар вахар шоай аргІанна Каргалински станице колхозхой, хьехархой машиникаргъахой, моттигерча лесничества болхлоша вІашагІихетарш. Царна юкъе бар нарте районин комитета секретарш, райисполкомий председатель, цун заместитель, секретарь, райбыткомбината директор, прокурор, районин буззама узла начальник, милице райотдела начальникан цун заместитель, моттигерча потребительски общества председатель, нарте райкомен райисполкомен отделий заведующий.

Цу сарахьа кулгалхочо 20 болхлочо беседаш яй [illegible]-тайпанча улимашка ба[illegible] тайп-тайпарча производстве[illegible] участкашка балхаш дейн волча 250 сагІца. Гуччехьара, бахине хийна ден хиика къамелаш ден уж.

Кулгалхоча ЭрригІача болхлочо дахча къамелий коттера тема яр «СССР хьаль 50 шу дизара кийчо яра» бола КПСС ЦК сеним.

Цу сарахьа «Красный пахарь» яхача моттигерча колхоза шурий-товарни ферма поселке баха хьайбаш дезаш ялча хилар нарте районин комитета хьалхйов секретарь Г. Г. Самовский. Цо цкъа дийша Советски Іаьдал латтача 50 шера вай мехка хиннача доккхийча хувцамех, халкъий моттигІал чІоагІдалах, уж шера районе къахьегамхоша тІайінача социалистически декхарех уж кхочашдарна деланах.

...Цу сарахьа дукха наха тулбенабах колхозе дикагІвоча шофера Усманов Нуахьий дезале. Царнига вонаван нарте районин шоларгІа секретарь С. А. Шапнов. Юкъваниа къамел доладелча дукхача къамех латтача колхоза къахьегамхошта юкъера хоттагІал чІоагІдарах. Цул тІехьагІа гулбеннаоша дийцае станице бахача наьха бытовой гІулакхаш тоадарна дуккалелна дошаш, предложенеш тІйлаш.

Района халкъа образованис отдела заведующий, райсовета исполкома член А. А. Терпова хьехар гаьнарчи Мирный яхача хьаьйраш делалерий хуторе наха колхоза дикагІвоча жа Іуй Баймурзаев Бальбека дезале. ТІахх хьина наха хьалдиза йер цу сарахьа цуи цІа. Исполкома члена вай мехкарча халкъий доттагІалах, СССР хьаль 50 шу дизарах дечча къамаьлига ладугІаш бер же Іуй, цар дешал.

Кулгалху болхлой чуйттача каргалинцаша чІоагІа дика могаеш я цах дикагІа, гаргагІа бовза, цар къахьегам, быт мишта, къаштдола культурни хІамаш малагІаш да ха йиш хулийташ йола массовин балхе из форма.

Черлененни Каргалински станицашка бахача нахаца кулгалху болхлой вІашагІкеттар чакхдаьннача тІехьагІа — наха шолцта эцача хІамашта дукха дехараш дие предложенеш тийлар, критически замечаниш йир моттигерча Советашта. райисполкома отделашта промышленни предприятий кулгалхошта.

Корттерча дахьа; уж ерригаш замечаниш торговля, бытовой гІулакхаш нах Іеха моттигаш тоалуьа тІеэразаль я. Еригга критически замечанеш учете яйшай, цар чынзехьа сихха практически гІулакхаш чакхдоах йоагІ-йоагІача творчески кулгалхошкен тІола.

ХІанале тоьал дукха хІамаш яьа. Черленнин станице шоза йоккхача тоадаьд, кхьдола гІулакхаш чакхдаьтад.

Е. ФАРННЕВА,
КПСС Шелковской райкома секретарь.

НОХЧ-ГІАЛГІАЙ ХАЛКЪА АВТОНОМИ ХЬАКХОЛЛАР

СССР хьаль 50 шу дизарга

Дукхача къамех латтачу дехьа дезал санна вахкаьдолчу вай мехкара халкъаш сийлахьча денна — Советски Союз хьаль 50 шу дизара. «Советски Социалистически Республикай Союз хьаль 50 шу дизара кийчо яра хьакъехьа» бахча сонам тІа КПСС ЦК-ас цІаьхха а бахьду, парти интернационалийн социалистически цхьоагІо кхы а дукхагІа чІоагІъхлийтар дуьхьа дІахо а цІаккха лоарзагІа ца йоалаш социалистически къамий советски къаман пачхахьалкхал на могта чІоагІдара тІаберзабь ленински цинь чакхбаха ахьрхІа дидар.

Дукхача къамех литта бІарча цаІ бола пачхахьалкхе — СССР хьае йиш хинна хургьалер моттигашка советски къамаш пачхахьалкхаш вІаштІехьдахарен дегІакхуьларен процесс чІоагІен массе меттеи сиха лийнивецаре.

Мишта хинай нохчийн гІалгІайн къамаш пачхахьалкхал хьадарен дегІалкарен процесс?

Къилбаседа Кавказа халкъашна Россерча дерригача халкъашйа цхьана чІоагІа дегаш гІоздьнна а долаш тІалйпар Петрограде Сийлахь - йоккха Октябрьски социалистически революци котьлалрах бола хоам. Советий Іаьдал халкъа тІа-тІа чІоагІагІа дезаш къахьстамдоша ьааллоапаци дар. Коталонаш йоахаш хьалоагІа Советски Іаьдал.

Цхьабакъда, социалистический революци дегІакхера кІоаргъалари, большевикий политически позицеш хадделза чІоагІьалар Къилбаседа Кавказе, ерригача Советски Республике а санна, тІеракхайсаче эксплуататорски классаш дорха дукьале ел дар.

Къилбаседа Кавказ 1918 шера бІаьстан юкъе дено кІайгвардейски метежий цІерш юкъе а кІай гвардейски бІуно еттача хІамашта кІал а, хІаьта цул тІехьагІа цхьан шерал ах шерах — деникински диктатура Іазапа хІал в хинна.

КІайгвардейцашта дуьхьал, Советски Іаьдал бахьан долаш лаьттача къовсаме боккхача лоархІаме дийнад Къилбаседа Кавказе лоаман халкъаш. Цу гІулакха чІоагІа ьттуб баькхаб къамий боккъонца дукхьашла цхьатарра ийсъхьчен шоай лоІаме хила нарна бокъо еннахен Советски Іаьдало долаеча бакъахьарча къамин политика.

Серго Орджоникидзес, Къилбаседа Кавказера къахьегамхой чІоагІа дийбена хилар белгал а доккхаш, Москве, В. И. Ленина

«Ерригга Къилбаседа Кавказ кІайбарех мукъалкхкар... боккъонца бель а дийна дІаяттад. Советски Іаьдала низах боккъонца дог тайпаш боарш боашаш чІоагІа цунах тешаш бе хІирий, гІалгІай, черсий, дагестанцаш, балкхарой. Дукхача моттигашка наьха революционни уйла, Шо Эскар шоаьнга дІакхачале дукхта хьалхагІа бахача наха шоай иницеативагІа кІайбарий Іаьдал тІерв дІакхувсаш, массаза а алхха коммунистех латта ревкомаш хержаш, селлера чІоагІа ю» (Г. К. Орджоникидзе. Статьяши къамелаши, т. I, М., 1956, оагІ. 111).

Цу тайппара, Къилбаседа Кавказа территори мукъайоахихача хана а тІахьа большевистски парте аргІанара декхар енах латтар вьыча, из латтар, лоацача хана пачхахьалкхен Іаьдала советски аппарат хьарах.

Граждански тІома хьалйииа хьалхерча юхьига уж декхараш кхочашдулургдараш Іаьдала чрезвычайни органаш — революциони комитеташ мара яцар.

Шоаш бола бен йолча хана къахьегамхой дерригга низаш кхьла Советски республика лорае еарцагІдаьхар ревкомаша. Партийни организацешна цхьана цар боккха боах чакхбаьккхар къахьегача классий тІема-политически цхьоагІо чІоагІъяра. Контрреволюце низашна лира хьовсаш лаьттача хьалашка пачхахьалкхен Іаьдала кхетамен тІах анпен органаш яр ревкомаш.

Хьалхча ревкомий системага гІолла Коммунистически партен Советски правительствах чакхйоадар Къилбаседа Кавказа халкъаш бІаргьчена пачхахьалкхен социалистически строительстваша тІоллазаре тІаерзаьча мероприятей бІарча комплекс.

Ревкомаша хьаьстта уйла тІайохийтар мехкдаьтта промышленность юхадийнъяра. Предприятеш болхлой низаца, транспорта средстваша, кхычарна ІалашъергІоля гІулийхаш чакхдоахар. Национализаци яьчул тІехьагІа дІабалача хьалхарча кхаь бетта Грозне мехкдаьтта промышленносто 316 эзар тони мехкдаьтта елар. Мехкдаьтта эггара хьалхара эшелонаш Москве ахийтар.

1921 шу чакхдоалаш 6.334. 907 пунт мехкдаьтта елар Грозне.

Ревкомий кулгаша болх бе йодийолийтар заводаш фабрикаш, транспорта болх вІаштІехьбоахар, юрта боахам юхаметтаувттибора.

Цул тІехьагІа, тоьал мальрша хьалаш кийсдаьча хана, хрзерча къахьегамхоша, кхетадеш ма дарра, лоара Іаьдала органаш шоаш херка а хержаш шоай никалаш Советашка ахийтара ньхьаца хьаелта.

Иштта теркалде дезаш да, нагахьа санна тІема хьалашка пригаз талар, низагІа хІама хьадайтер санна йола кулгалдара методаш геттара дика мегаш хиннале, малрша гІинс хьалбеча хьалашка уж методаш Советски Іаьдал дІаьо чІоагІдара, болхлойи ахархойи цхьоагІо чІоагІъяра новкъарле ел хинна хилар.

Советашка бовлаха болхлошкен ахархошкен шерра торо хулийтар пачхахьалкхенна долл деча юкъарчал доакъашу дакъа лаца.

Цу хаперча общественно-политически гІулакхий боккъонца анализ яро хьахьока, Советски Іаьдал даьмнача хьалхарча шерашка Къилбаседа Кавказе къамаш пачхахьалкхал хьаделга дукхагІдола народносташ кІезига хилар, боахама, культурни, политически гІулакхашта чІоагІа тІехьадиса, къамаш кагдараш вІалла йоацаш, ды чІоагІа чубенна хилар, кхы тайпа гІулакхаш бахьан долаш чІоагІа вьакъала хинна хилар.

Цунца цхьана а цу цхьан хана а къамаш-пачхахьалкхен автономи хьакиза я хилаза а яргйоацаш яр. Цудухьа селлара чоалханечен халачен хьалашка Коммунистически партен Советски правительстваи Советски Кавказа къамаш дукхача къамех латта Горски Автономии Советски республика а я вІашагІтоаяза дарддоацаш тоха йиш йолаш лаьрхІар.

1920 шера 17 ноябре Тийрка йистерча халкъий съезде хьакхайдадир Нохчашкахье, ГІалгІашкахье, Черсашкахье, Къилбаседа ХІирашкахье, Балкхарошкахье, Къоаршошкахье юкъе а йолаш, къамашбытовой, исторически, территориальни хьалашка диллача вошал долча халкъий шоай мукъагІара цхьоагІо а лоархІаш Горски АССР хьаяр.

Лоамарошта къамаш пачхахьалкхен автономи яларо кхы а дІйахагІа бувзабаьлийтар уж Советски Россеца, сийлахь - доккхача эрсий халкъаца.

В. И. Ленин чІоагІа гІайгІаь вар Къилбаседа Кавказа лоамарой цхьоагІонна, цо дожха повкъостал дир къамий къонача республикаша. Къилбаседа Кавказа, социально-экономически политически хьал дий тайпара хилар дика кхеташ а деш, цо коммунисташ тІахьехар Россерча революце опыт моттигерча хьалашка [illegible] тарьяра, шоай хІара [illegible] балха тІа моттигера хьалаш теркал ца деш ма дитара.

Социализм хьалхара [illegible] дакъа лацара тІахьехаш 1921 шера 14 апреле Азербайджане, Грузе, Армене, Дагестане, Горски Республика коммунисташна [illegible] мо дайтах В. И. Ленина. Цу кехьа тІа хьахьалара хьелнашта указанеш енай, хІаьта Кавказе коммунисташна шоай практически гІулакхашка шерий каддайн хьалхле дела а ьи, хІара а лелаш.

«Кавказе Советски республикаш, дег тІара мога а ца, — яздьи В. И. Ленина, — дІаьла мегаргдолаш лоархІ ю, цар айххача цхьоагІоно буржуази йолча кана бІарга ца кийначен буржуазин строе хила йиш йоацаш тайпара йола къамий машара образец хьаергйолтах се дог тайшта хилар.

Цхьабакъда, Кавказа къамий болхлоштен ахархоштен юкъера къамий машар мел лоархІаме бале а, кхы а боарам боацаш лоархІамегІа Советски Іаьдал, ца социализмага довлар хиларах тарра, бе соцдари дегІадоаладари» (В. И. Ленин. Соч. бизза гуллам, т. 43, оагІ. 198).

Цхьабакъда [illegible] хиннабец къовсам лоаттабеши моталонаш йоахаш ах бІаь шера хьабена цикъ, империалистически тІемош кхьйча мехкий тІема интервенцен солапта кхаччалце бохабаь халкъа боахам юхаметтаоттабе бийза цикъ. ЙІаьхкача хана царизмаш кхыча мехкий капиталеш шолхача Іазапа кІал лаьтта пачхахьа хиннара къамий колони — Кавказ бІаьш шерашка тІехьайисе латтар дІадахкха дийза цикъ.

Бохабаь боахам юхаметтаоттабара гІулакха хоадамболлаш болча лоархІаме дар керда ленински экономически хард йоллара политика чакхъяккхар.

Боахам хьалбеча доахача толамаша дьттув баьккхар къахьегача наьха политически гІулакхаш дегІадахара, къамий пачхахьалкхен автономеш Горски республикана юкъера хьакъастарга кхоачавар. Масала, 1922 шера 30 ноябре хьахилар Нохчий автономни область, 1924 шера июле — ГІалгІай автономни область.

Цу гІулакхо кхы а яха болашагІа дІаьхалхашкахьа теттар цар экономика дІаьо дегІайоагІлга.

Халкъий боккъонца кхьатара из хилар лоацача исторически хана дІадоаккхалда дьина декхар оттадир парте. Из проблема къоастаяра гІуакйа корттерчех хоадамболлаш долчен дакъе хилар мехка къамий районашна промышленность хьахара дегІайоала[illegible].

Хьалхарча пятилетка шерашка дикка дегІаера мехкдаьтта промышленность, Грозне шоза согІа дукхагІа даха доладелар мехкдаьтта, 1932 шера 8,1 миллион тоннага дІаихьаьчар яа.

Из толам боккхача дакъа долу хила дакъа лаьцар мехкдаьтти промышленносте бола бен кхо эзар согІа сар дагахча нохчашен гІалгІашен (хьажа Нохч-ГІалгІай АССР Центральни пачхахьалкхен архиве, ф. 102, дела 126, лист 82).

Боккъонца культурни дегІакхуьлан дийна толамаш дахар бахьан долаш боккъонца торо йолаш дала дарддоацаш хилар Нохчийн, ГІалгІайн областаш вІашагІтохалеш нохчийн гІалгІайн бІарча цаІ бола къамий пачхахьалкхал хьадалга.

Правительствега дайхьйтта дехар тІа Нохчашкалий Советий съездо яздьал: «...Нохчийчен ГІалгІайчен вІаши лоаллаха ядаш хилар, цар культурно-бытовой хьалаш, меттаи кхьатара хилар, тергал а деш, Нохчий, автономни областа юртийн станицайн соцамаши бекъдеш бола Нохчашкахьарча къахьегамхой лоІам, дІа а хайташ, съездо ВЦИК-а Президиумага дех Нохчийчен ГІалгІайчен вІашагІа а теха Нохч-ГІалгІай автономни область хьеяр (Нохч-ГІалгІай АССР Централни пачхахьалкхен архив, ф. 268, оп. 1, дела 274, лист 89. Нохч-ГІалгІай автономни областа Советий 1-ча цхьана хиннача съезда стенограмма, 1939 шера 15 январь).

1934 шера 15 январе хьаьио дехар лахьийтад кхтта ГІалгІайчен Советий съездо а.

Нохчечни ГІалгІайчени халкъий дехар кхоачийдир правительства.

1934 шера Нохчийчен ГІалгІайчен вІашагІтохар боккхача лоархІаме дар Нохч-ГІалгІайче дІаьо социализм къахьалха масса оагІорахьара дегІайоалйра сална, иштта нохч-гІалгІай халкъа консолидацен а. Нохч-гІалгІай халкъ [illegible] гІараьалдара [illegible] тІа далара шаІан долаш дар [illegible].

СССР-а социализм хьалхар [illegible] [illegible] чакхъьккхар шоай мукъагІа [illegible] йола [illegible] ленински бокъо. Дерригача социалистически къамаштен народносташтен къамаш пачхахьалкхал денна. Шоай мукъагІа хилара йола бекъо еннай къамашта Советски федераце, бІарча цаІ йолча федеративни союзни пачхахьалкхе — СССР доазонаш чухь.

Цхьабакъда, вай хьалхашка къамаш пачхахьалкхен алхха цхьан къамаш доладахье а йоацаш, республика бахача беррагача наьха юкъара пачхахьалкхе а я, Советски пачхахьалкхен дакъа а да.

ТАХАНАРА Нохч-ГІалгІай Автономни Советски Социалистически Республика — индустрега диллача Къилбаседа Кавказе эггара чІоагІагІа дегІаеннача республика. [illegible] хьалхарча 1913 шерайа [illegible] промышленни продукце объем 95-за хІана [illegible] дукхагІа хиннад. 1970 шера октябре мехка эггара хьалхарча бардІагІа пхе шера плана кхочашдир Нохч-ГІалгІайчен къахьегамхоша, хІаьта из бахьан долаш деккхагІдола правительствени согІат а делар — Ленина орден.

1970 шера 20 миллионна рубльаш тІахбаьлар Нохч-ГІалгІайчен мехкдаьттахой «Іаьрша лошуэ» дакххара. МехкдаьттахоштакхагІдаьнар доккха хІама лалар дикагІа хоаргда 1980 шера республике дамьдкча 3,3 миллион тони мехкдьттанц кийдаьча.

БерхІлагІча пятилетка заданеш толаме кхоачашьярах производстве хьалха латтача 2000 согІа сага — болхлошта, колхозашта, гІулакхерча цхьа ССР Союза орденаш медалаш елар.

Кердача технически оборудованеца кийчъяь 186 йоккха промышленни предприятеш я республике. Укх тІехьарча шерашка хьалхь бІарча промышленни комплексаш — Назрань, МалгІабек, Аргун, Гудермес, Карабулак. Советски Іаьдал лаьттача шерашка 7-за дукхагІа дийнаб нохчашкен гІалгІашкен бола болхлойн инженерно-технически балхаш дераши.

Республика социалистически юрта боахам — из а хьалха лаьттача техникаца кийчъяь, дукха товараш тола, интенсивни производство. Республикерча 107 колхозен совхозен бола бен 10 эзар согІа трактор, 1000 согІа комбайн, иттанаш эзараш кхыйола юртбоахама техника я. Из дерригга вежараша йолча республикий къахьегамхоша новкъостал даь дешаре хьаша йиш йолаш хІама дехар.

Массаза а йоалув - деша хоаш йола республика а хинна дІаяттай хІана Нохч-ГІалгІайче. Цул согІа, бол бачен юртарчен кагирхой 63 школе деша багІа 16 эзар согІа къона болхлойн колхозхойн. Республикерча школашка болх бен 11 эзар согІа хьехархой ба.

Республикерча лаккхерчен школашка хьеи [illegible] деша [illegible] 27 эзар согІа сар. Іилма - [illegible] институташкен ВУЗ-ашкен болх бен ва 1766 Іилман белхло, царех Іилмай 24 доктори 332 кандидати ва.

Советски Нохч - ГІалгІайчен къахьегамхоша де а доагІаш доккхал ду социализм хьалъеча шоай [illegible] [illegible] хІалхара [illegible] чІоагІа дегІабена [illegible] социалистически пачхахьалкхе, форма дагІа къамаш [illegible] социалистически болча [illegible] культура республика а хинна дІа [illegible] моттигера мотте.

Къамаш - пачхахьалкхен устройства декхарш кхоачашдара вай опыт чІоагІа лоархІамен халкъа демократе мехкаша пайда эцаш хинна ва Іеш, дегІаухача мехкашкарча халкъаша дегІадахкара прогрессивни инть бахьне долаш лараттабеча къовсаме йоккха фактор а къахьегамхошта интернациональни кхетам балара лоархІаме средство а я.

Къамаш - пачхахьалкхен строительства дакъе Советски Союза доккхий хІамаш карагІдувлар[illegible] [illegible] уйлаш [illegible] уззара [illegible] чІоагІа дегІаухашь хилар[illegible] дувзаденна хІана чІоагІа кордегІбанна хьуво капиталистически мехкашкара буржуазни [illegible] [illegible]. Къамаш - пачхахьалкхен строительства дакъара КПСС теори практика шоай йоазонаш харцъе гІерт уж. Къамаш пачхахьалкхен строительства дакъе СССР-а карагІдувлараш цхьа тІа бтта гІерт. Масала, Б. Мейснера, бІаргашта бІаргбегуш юхапачхахьа дуьц — вайнига «советски империализм» дегІанел, «Из дегІарца дувзадена да шоай мукъагІа хилара йола халкъий боккъонаш дайн телхаеш хилара» ялар.

Буржуазни фальсификатораш дуьц, Кавказе массаза а шоай моттигаша бахьача наха «руссификаци», «ассимиляци», «денационализаци» ел латт, «советски колониализм» гучаяха а яхаш. Из долна дІамо шоай дахкйа цуна гІулакх дохьаш дуьц цар — цхьатарра боккъонаш боккъонца йоаш кортамуцьалш ІалашъхьлургІйр социализм мара йоацалахь тІа-тІа дукхагІа тешаш доагІа дегІаухачен капиталистически мехкашкара халкъаш тувлахе дагІахьа.

Лаккха дийларараш царна тарра кхьдараш хард хилар боккъонца дог теша а деш дІахьоаха СССР, халкъий экономика, къамаш культура тоалларо, СССР халкъий суверенитет дегІаяро.

Шій хана В. И. Ленина фалгахьалькхьд, цу тайпарча проблем пайда эцаш болча буржуазни теоретикаша деладер «тургеневски йовсара хьехаматІа дас: хьйх доахкалга хоаш долча эйнанта дуькхала чІоагІагІа дукха доаяхаш (В. И. Ленин, соч. бизза гуллам, т. 18, оагІ. 86). Белгалдаккха доагІа, антикоммунисташ цу вай йийцача йовсара хьал тІа дукхаза а кийслуш хилар.

Антикоммунизмаш антисоветизмашен дукхала къовсам тІа гІертта лоаттабе бохаш хиларе дІаден, КПСС XXIV съездо белгал ма даьккхара, цу дахьъе дукхача меткІашей маІан кхеталенга, цар керда лоацамаш шоай хиннахьа хьегучадолийга, дикагІа дзельзучадахара нарна анализ ега, дукхен тІарча наьха уйлаш ягомхахьа тІар дукха йоатта бе къовсам ше йоагІар дІахо тохаи вай центропропаганда чІоагІъяра.

И. АЛЛАХВЕРДЯН,
историческ Іилмий кандидат.

ЛИТОВСКИ ССР. Электренай яхача къонача литовски города улуа карагІьехай В. И. Ленина цІерагІа Литовски ГРЭС-а турбаш.

Электростанцо цергІа электроэнергица Іалашьо республика дукха промишленни предприятеши, гораши, юрташ.

ГРЭС-а хІана чуйіна вІашагІйола лаьтт 300 эзар киловатт низ бола тІеххьара бархІаагІа энергоблок. ГІишлой майда тІа лакир айдаь къахьегаш ба иттанаш дукхача къамех бола болхлой. Из тІеххьара энергоблок укх шера бола бе йолалийта дош дешнад цар. Из дар СССР хьаль 50 шу дизара сийлахьча юбилейна ду къахьегама согІат да.

ГРЭС-ица цхьана хьалъеттай энергетикий город — Электренай, вай хаперча архитектурагІа дешах баха цІенош, дІайисъаь урамаш, дукха тукаш, школаш, культурно - бытовни учреждении долаш.

СУРТА ТІА: бархІагІча энергоблока монтажникий хьалха дерзо бригада коммунистически урдувлак (аьрдехьара латтаха) И. А. Калинин, И. М. Каунас, И. М. Корчагин, А. С. Фишен, И. А. Шатунский, С. И. Юрченко.

В. СОБОЛЕВА сурт.
ТАСС фотохроника.

ЛЕНИНГРАД. СССР хьаль 50 шу дизара сийла [illegible] [illegible] «Электросила» объединени коллектив.

ХІана «Электросила» [illegible] графиках хьалха хьеш а мет[illegible] [illegible]ургически горнодобывающи промышленноста эша долча бола тока цар бола двигателаш, Ленинградски атомни электростанцена, Костромской, Тбилисски, Ирикински, кхыча ГРЭС-ашта [illegible] генераторш.

СУРТА ТІА: турбогенератор-[illegible] [illegible] стенд.

М. БЛОХИНА сурт.
ТАСС фотохроника.

ДЕРРИГА ВАХАР

Школа яьккхача хана ваарпеша къахьегача йоккхача предприяте инженер хургва, аьнна уйла яра-тем Хаджиев Султана.

— Из хІанна а дага дацар сона, — йоах В. И. Ленина цІерагІча ГНПЗ (Грозненски мехкдаьтта чакхдоахача завода) № 1 йолча цеха начальника Хаджиев НаІиба Султана.

...Школа чакІъяьккхар Султана дото медаль а йоаккхаш. Цунна хьалхашка хьадолладоар укхан уйла тІаозаш, из тІаккхуш дола кьахьаш, вайн-тайпара балха тоьалаш.

Деша мичахьа гІоргва? Малагіа цинь хоржаргба?

Документаш дІачудоар Грозненски мехкдаьтта института химико - технологически факультете.

— Деша вагІача хана, — дІадо дуьц Султана, — мехкдаьтта технологически чакхдахара болх дукхабезабелар сона. Цунца тугчадалар айса лийхар сайна кородалита, мехкдаьтта чакхдахара болх са вахара гІулакх хиннавга.

Цхьа АВТУ-1—2 установке практике вахача Султанах кхийттар моккъагІвола мехкдаьтта чакхдоахар Абасалиев Мамед.

— Студент ва хьо? — хаьттар ветерана, дикка из вуш бІара а хьена.

— Студент ва, — жоп делар вокха.

— Инженер хила безам ба-кх хьа?

— Ба!

Из дош бІубенна аьлар цо. Воккхагіча мехкдаьтта чакхдоахачоа хотадолар: «БІаьг вагІ хьо! Хьона [illegible] хьай гІулакх».

— Студент волча хана а хІанз довза гІертарца, дукхадар Іоцаде тІаккхуш хиларца белгал вар Хаджиев Султан — дуьц Абасалиев Мамеда, — эггара хьалха заводе хьачувнча дий воаз сона из.

Укхаза мехкдаьтта чакхдоахача оператора гІончийгара установка начальникага кхаччалца, кхы лакхагІчар а балхаш тІехдиеа доаш, доалача хІамах санхувш хила везаш ва. Цудухьа, Хаджиев Султана студенчески практике волча хана а бехктокхамегІа бола болх лора. Теоретически химиа а ца Іеш, практически а дика Іомаренна вар Султан.

Султана дукхавезавелар къаьна технолог ше Іомабеча къонахчарца дог цІена, Іимерза хиларах. Мамед Абасалиева Іомаваьча АВТУ-1—2 установка начальника А. А. Ибрагимова йоах, цо къоаннагІчен боккъонца бола [illegible] дахета чакхдоахар хургва. Из Іомаяерул балхаца [illegible] бе хов цунна.

Из шиъ балхацара безам, профессецара уйла Султана а дІаэхай М. Абасалиева.

— Балха укхаза юхавеллаь, — аьлар цо Султанага, диплома иэцита е из водача хана.

— Из шеко йоацаш да! — шиъ хьахархочоа раьза хинна, жоп делар Султана.

Дукха хІ яьлехьа, 1962 шера дар из, инженера технолога диплом хьайицар Хаджиев Султана.

Цу хана а Султана корабир гаьнна СибарегІа, Дальни Востокe ер хьехаш бола новкъостий. Цига дегІайоагІаш яр мехкдаьтта чакхдоаха промышленность.

— Сай цига ваха безам бале а, — дуьц С. Хаджиева, — М. Абасалиева [illegible] [illegible] [illegible] де [illegible] [illegible].

— ...[illegible] [illegible] [illegible] ГНПЗ-е [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

— ХІана инженера [illegible] [illegible] [illegible], — аьлар С. Хаджиева [illegible] [illegible], — оператора [illegible] моттигІа я дукха.

— Цунца а раьза ва со, — жоп делар Султана, дукха уйла а ца еш.

Хаджиева дехарах, Абасалиев начальник волча АВТУ-12 установка хьожаву из.

Шераш дІаяьд. ХІанз Хаджиев НаІиба Султан коммунист, ГНПЗ № 1 йолча цеха начальник ва.

— Ас М. Абасалиевица болх бечча шерашка, — дуьц Султана, — цунца цхьана кхийтта рационализаторски предложенеш енай вахя. Уж ерригаш а балха юкъеийхьай, боккха пайда а беш. Рационализаторски предложенешта регистраци ю книжка сога хьа а хьехка дІахо дуьц Султана:

— Хьажал, укхаза болхьа цар аь рационализаторски предложенеш тха цеха я.

Книжка тІа хьежача сона ейра Хаджиев Султана ше еша тхьаь иттиел согІа предложенеш.

ХІана эргаьынкза тоеш а АВТУ-1—2 установка. Цул тІехьагІа [illegible] [illegible] хьахьегача оксарье, дикагІа хургьа арахеца продукци.

Установка эргаьынкза тоеш оттаьча цхьан предложене автор Хаджиев Султан ва. Установке яр барометрически гІув. Цига гІолла чакхдувла дина цІендаьва долл кхи промышлении емкостанка а кхьче, цул тІехьагІа додача Шолжачу кхоачар. Султана заведа кхыча специалистанца цхьана вакуумни колонна чура температура 100 — 110 градусе айбача чакхдувла хий мехкдаьтта продуктех боккъонца цІендеш йола барометрически схема хьайир. ХІанзчул тІехьагІа Шолжачу кхоачаргдац бІеха хий.

— АВТУ-1—2 установки эргаьынкза тоьярах фу пайда [illegible]ба? — [illegible] [illegible] хаттарг [illegible] дуьц Султана аьлар.

— Ваьрбоаш пайда бокхаш ба. ХІанчул шоза дукхагІа арахецаргьа бедал. Установка эргаьынкза тоеш дІадахар кхаь бетта юхаметтаоттаргда.

№ 1 йолча цеха дикагІболча белхлоех дувцаш Хаджиев НаІиба Султана цІераш аьлар операторий Ю. А. Бирюльнина, Л. А. Асетурова, Социалистически Къахьегама Турпала Н. И. Ведерникова, лакхагІвоча оператора И. И. Бурлакова, кхычар.

...ГуІре. Шій заводе ведаш из къона, лакхача дегІара инженер Хаджиев НаІиба Султан. Цун цінь — къахьегама сийлахьа, вордача кетальонашна, безам карийцача балха тІа керда доккхий хІамаш карагІдувьлерга бер цикъ.

А. СИДОРЕНКО,
Л. СОЛОДОВНИКОВА,
«Нефтепереработчик» газетий [illegible] [illegible] [illegible].

Тхоьга яздо

ДОТТАГIАША ХЬОАШАЛГIА ХЬЕХ...

Карабулакскa бурувтохара баьхкий управленерчa керттерчa геолога Нестеров Анатолий Владимировичa каст - каста дуьйц Германски Демократически Республике цхьа хиларах лаьцна. Цу республике мехкадьттен газа доалла моттиг лохкаш немецки доттагIашта новкъостал деш хилар из ГДР-е массеза шу хьалха. Из а Сунженски районе меттиг ГДР-е а этара хьалха мехкадьтта доалла моттиг гучаяьккхар. Вай мехкахочо цIена кхоачашдир шийна интернациональни декхар. Немецки доттагIашта дIаяхка дицлац из. Укх деношка Германски Демократически Республикерча Миттенвальд городерчa «Мехкадьттен газ» яхача халкъа предприятера А. В. Нестеровга кхаьчaо ирсах немцийн меттала яздаь укх тайпара кехат.

«Хьанкара ноа, Нестеров КПСС XXIV съездан СЕПГ VIII съездан решенеш кхоачашъяра къахьегача немецки советски халкъашта юкъера вошал ди тIехьа чIоагIлуш латт. Иштта цхьаддаш чIоагIлу доттагIлен бувзамаш а.

Укх шера 30 июне немецко-советски доттагIлен общества 25 шу дуз. Цунца дувзаденна цIена дер тIара хьо а хьа сесаг а немецко - советски доттагIлен кIира долча хана, вешта аьча 26 июне деиз шоллагIча июле кхаччалца хьоашалгIа дех оаха. ШоллагIча июле оаха дезду «Горняка» ди а. Тхо предприяте хьоаша хьо хилара из ди дездеча а хьо хьеха лаьрхIац оаха. Тхо доача Iа Iойхаргахача хана гостиница хьона кийчъяь номер а. Предприяте чакхIоттаргахча мероприяте даьха лакарьа согIа хьона торо лургья ГДР столица Берлине лела, кхьой дукха доттагIаша хьеха».

Иштта Германски Демократически Республике дуккхаза ша рабка болх баь бола кхьбола советски нах а хьийхаб оаха. Нагахь хьо тхо долча ва раьза ваьле цох доккха тIехь хоам бе.

Цига вайн кийчарг ве хIана сунженски мехкадьттахо А. В. Нестеров.

А. БАКАЛЮК.

ВIАШТТА ВОРХIАЗЗА

«Грозэнерго» Центральни ремонтно - механически завода коллектива ди тIехьа шерагIа дошаш латт Советски пачхьалкхен 50 шу дизара сийлеца паргIатбахара Iойла яхь.

Укх денашка Москвера хоам баь кхаьчаб «Грозэнерго» районни энергетически управлене, Воришевски социалистически лаьдхьа цхьоллагIча квартале доьзни теханаш дахарах СССР Министрей Совета ВЦСПС-он переходни кара тоса Ше Байракх хьалхара ахчан согIатта хьоалаьш цун коллективаш. Цу тайпара доккха согIат хIана ворхIазлагIа вIашта хьоладу цунна. Укх толамаш доахача дакъа лоац ЦРМЗ коллективо. Царна юкъе боаллаш ба завода ветеранаш, производства новаторашъ, социалистически лаьла отличникаш. Слесарий бригадираш: Патуров, Агеев, Плешаков, Занкин, электросварщикаш: Ю. Решетов, Ю. Воронкин, токарь М. Филипченко, электрообмотчикаш: М. Захарова, Н. Ягодкина, кхыбараш.

Х. СУРУДИАНЦ.

БАЬССА НИКЪ БАЦ МАШИНАША

Кхаь ахк воар тоаш мукь дIаюха биъаб апрель бетта «Грознефть» объединене Старогрозненски автотранспортни конторa коллективо. ПланагIа дIабаьха безаш хинначул дукха духкагIа хул из. Цу тайпара толам баьккхаб цар керттерча дакъе коммунистически къахьегама ударник воха Кишш Василий Алексеевич корте латтача бригада водителашъ дика къахьегар баьхьан долаш. Машинех битарa пайда бац, дукхагIйолча хана дийцаб 50 тонн мукь дIаюха хьу бар.

Иштта къахьегаш ба цига шоферашъ Хохшукаев Ахмат, Мовсякин Юрий, Антипатов Леонид, тракторни колонна трактористаш Дойтев Эйла, Лазарев Алексей, бульдозеристаш Нестеренко Степан, кхыбараш.

А. АЛЕКСЕЕВ.

НИЙСАЧА НОВКЪА

—Йиiгт «Красный молот» заводе балха гIо,—аьлар Людайга цу заводе болх беш а цун коллектива дика йоазаш а йолча дун Малас Марина.

Малас дахча хьехарегIа 1969 шера нефтеаппаратурни цехе балха ера Зубайраева Людмила. Тайп-тайпара балхаш деча хана: хина газировани оаш, вагонетках дIа-хьа ехувлаш бокхагIйолча новкъостанца бу болх зувих хулар из.

Электросварщика говзал Iамаш дагадехар Людмилайна. Сага профессии Iомая безам бале, цун безам ба коллективаца Iе а, краснополотовцийн къахьегама традицеш дIахо яхь а хьархIар цехе. Къона болхло Iомаенга шийна тIаьхьар завода ветерана газоэлектросварщика Толмачев Иван Алексеевича.

— Балха говзал цIаьхха карайоагIаш яц, — аьлар цо Людмилайга, — бакъда, сона гу хьо болх безаш йолга. Из толаш баргхилар да.

Бокъьаддар аьлча, хIанз а деррига дайзадац Людмилайна, берригa а пхи бутт мара бац цо электросварщика професси Iомаяь, шоллагIа разряд мара ац цун. ХIаьта сменагIа пинъ а, кхы согIа а нормаш кхоачашъю цо. ХIанз завода керттерча электросварщикаца отделе декнаш а Людмила, цига электросварщикащ дийнийн хьалйацача кхы а чоалханегIа дола — аппаратанта давлени йолча сосудашта литер дергаш цо.

Участка мастер Давыденко Василий Николаевич хайнахьа тIаьхьоач къонача электросварщика дIайна гIо шийнача. Цо хьалтадоанах, дIаьхьех чоалханегIа бола болх мишта бе беза, шийна балха опыт дIайовзийт. ХIара кердача толамо шоллеешца айду Зубайраева Людай хьинар.

— Сай болх дика болаш хила безаш ба са, — йоах йоIо.

Зубайраева Людайна духьалва спорт. ХIанз чакхъяьлачa завода спартакиаде ядро кроссарах кхаргахьа юкъе шоалагIа моттиг яьккхар цо.

Электросварщицай балха гIа доккхий хIамаш карагIдалыжарац а, цун къахьегамцарча безамо, цо каралаьца гIулакх цунна дезаш хиларо, дукхача къаьнах лаьтача барттайнача коллектива цо къахьегаш хиларе тешал ду краснополотовций традицеш дIахо хьоргIолаш а професcиональни шерача новкъа аргIолаш а из хилара. Людмилай къахьегама биография дIайолалуш мара яц. 18 шу мара дац цун. Бакъда, цун уйла а къахьегама толамаш даха а, комсомоле яха а.

С. КОСТИН.

ДИКАГIВОЛА МАШИНИСТ

Тхьо шу согIа ха я Потемкин Виктор Петровича Грозненски локомотивни депо машинист волаш болх бу. Мехкадьтта продуктан тIайола поездаш дIа'юха, кхувлача балха дикача машинисте хьаду машандьтта.

Коммунистически къахьегама ударник, коллектива вахаре дика дакъа лоцу общественник, Грозненски городской Совета депутат, поездаш долача наькъий инспектор корао общественни инспектор ва Виктор Петрович.

Укх шера керлач согIа 3 шоа тоан согIа мукь дIабилъаб по. 4 тоан машиндаьтта кходаьй. иттех согIа йола хьалха тIехьаьнсаш хиннa поездаш шоай графикагIа лела льхай.

Йоккха опыт йолча машиниста портрет «Тха машаш» яхача депо стенде хьалтоха хьархIад.

Кхы цхьаькха гIоза кхаъ хилар цон. Потемкина укх деношка — «Грозненски машинашкъа отделене тепловоза дикагIвола машинист» яха сийлен цIи елар цунна.

Г. ФЕДОРОВ.

ДОАГIАШ ДЕННА СОВГIАТ

Хьалхешна латта деккарш кхоачашдера де дезарех дуьй.

Цхьайтта шу хьалха, ше 8 класс яьккха яьлча, МалгIабика районерча Пошхача Ачалукерча библиотека балха ера Бижиева Лейла. Района дикагIболча библиотекарий опыт Iома а еш шийн болх тоабе йолаелаб из. Библиотекана ремонт кийтар, керлабай стендаш тоайне.

Массаш а Iаьнерла болчу тIаьхь Лейлас библиотека баьха дешараш, сакъердаме книжка харжа новкъостал ду. 417 сагa из укхаза книжкаш дешаш.

Библиотеке вагий нах яха из Iеш, юртара бокхий нах, пенсионераш а ух. Шена, паргIата, лостам болаш а помещени, хьалдийтта плакаташ, книжкай витринаш а. Масала, «В. И. Ленина произведенеш», «Ленинах дола литература», кхьараш. Цул согIа «СССР — цхьайсархой совзвезди», «Пятилетка горизонташ», «ВIаьсташ балхаш дикагIа да!» яха стендаш кийчъяьй. Каст-каста дешарий новкъосталца чакхйоех книжни выставкаш, обзорни, беседаш, читателий конференцеш. Иштта дика болх барах библиотекана «РСФСР дикагIа йола библиотека» яха сийлен цIи еннай, хIаьта Лейлана сийлен грамоташ, деза совгIаташ, ахчан премеш дукхаза тIайнай.

Го йиш я Лейла кхешна, фермашта, бригадашка. Цо цига болхлошта доаййт вай мехка, доьзна даьхьаро кхода хIамеш.

—Массаш в доккха новкъостал ду сона библиотека активисташа. Иштта, почта заведующи йолча Шадыжева Маде, Бижиев Къурейша, кхычар, — йоах Лейлас.—Духха ха йоалаш «Кхалнах-туоналаш» яха, кхьйола беседаш, обзораш чакхйоахаш а доккха гIо дир сона цар. Се дIа-юха йодаш хилча библиотека дIоагIаш царех цхьаннега дIалу аз. Со цIагIа йолаш сонна дика чакхдоаньх цар гIулакх. Лейла дика библиотекарь хилара согIа, юрта общественнига а я. Цхьанкха а культурни мероприятя чакхъялац Ачалухе цо дакъа ца лоацаш. ДIаяхача замах юкедисача гIулакхаш лира къовсам лоаттабечарех ца! я из. Юртара дагий нахи мехкарийи библиотеке вIешагIа бетташ каст-каста атеистически мероприятеш чакхйоах Лейлас. Дынах даьца цо ду къамаьл нах тешаш, лаьдугIа безам боагIаш хул.

Духха кхетама болх бу цо цхьа юкъе. Цу хьакъехьа цхьа масал доаладе лоа. Шеррь-шера договоргIа балха удаш вар юртара цхьа зIамига саг. Цхьа библиотеке из хьачувена вагIаш цу хьакъехьа къамаьл дир цунга Лейлас:

— Iалаьмате ший дола трактористa професси ма йий хьа. ВIаьста йоаллаше а, совхоза этара чIоагIагIа трактористац ашшета хана, из болх бита а бита, дIаух хьо. ДикогIдаьцар совхозе дьынхала къахьийтача?!

Лейлас хьийххача тайпара совхозе балха а ваха ерригача сесонагIа болх а баь вIашагIкхийтача, аьлар цо библиотекарга:

— Цхьа бутт дIабизаньйр ас 110—160 сом алапи ца эцаш, цул согIа шу чакхдоалаш шошко премеш 350 сом, ялат, доахьар делар. Ший цIагIа бу болх дикагIа ба, Лейла.

Зехьа дош Лейлас хьега къа, Лаккха мах баьб цун балха. «За доблестный труд» яха медаль ениай Бижиевайна, Ачалукерча юрта Совета депутат я.

ХIанз СССР хьаяь 50 шу дизара сийна, МалгIабикерча культура учреждений болхлошка яхье а хьина болх беш я Лейла.

Б. ГАСАРОВ,
дешаре.

Н. А. АНИСИМОВ ВАЬ 80 ШУ ДИЗАРГА

СИЙЛАХЬ-ДОККХАЧА ГIУЛАКХА ТIЕХЬАРА КЪОВСАМХО

1972 шера 12 мае 80 шу дуз Николай Андреевич Анисимов ваь.

Сийлахь - йоккха Октябрьски революци а хилалехьа кхетам чIоагIбенна баьнна хиннача нахах ва Николай Андреевич.

Анисимова вахара накъ — Коммунистически партена, халкъаш интернациональни кхетадара, дерригача тохамех чаьх а даьнна, из духбувла боккха хьаст а хинна дIаетта халкъий доттагIал чIоагIдара гIулакха мутIахьа хилара образец.

Къона дайлар шаьр Николай Андреевич. Кагий болаш да воацаш биса дезаз баха торо йоацаш бар. 1904 шера приходской училище йистеяьккхачул тIехьагIа Грозненски реальни училище деша вахав.

Анисимовнен цун доттагIашта революционни къовсама этаро хьалхара школа а хинна дIаеттар 1905 — 1907 шерашка хинна болхлой забастовкаш, митингаш, большевикий выступленеш.

1912 шера, реальни училище толаше йистеяьккхачул тIехьагIа, Петербурге вахав Анисимов, цига цун вIашгIехьдаьннач университета физико-математически факультете деша вахa. Цига йуззаш тоссабеннаб цун революционни уйла йолаш болча студентамцен большевистски подпольщеш, цуна яйоар К. Марксей В. И. Ленина произведенеш. 1913 шера большевикий Российско - социал-демократически болхлой парте мугIарашта юкъевахав из. Каникулаш йолча хана Грозне хиннал из революционни агитацена юкъе этара хьинарогIа дакъа а лоацаш. Масала, 1913 шера грозненски пролетарита политически стачка хиннай Грозне, цига этара чIоагIагIа дакъа лаьцaз Анисимов.

Шийна дагадоагIарашка грознена С. Я. Семенова язду Анисимовах:

«...1914 шера мае йолаелар Бакурча берригача болхлой забастовка. Забастовка еча Бакурча болхлой согIун хьаьлоацаш Грозненцун мехкадьтта промыслашкой яьча гулдир Н. А. Анисимова кулгалйеш хиннача большевистски подпольни комитете яьча ренешегIа...».

Из баьхан долаш Петербурге лаьцaа а лаьца, кхабахта воалаб из. 1915 шера кхабахтера араваьлча студенчески демонстрацена кулгалдеш хул. Анисимов юха а лаьце чувоалл, цул тIехьагIа Петроградски подпольни партийни организацие сов чехха къайбеселехьарча столицера дIагIолга тIехьа хула пуйна.

1916 шера Саратовски партийни организаце къайлагIарча балха юкъе даьха лоацаш хинна Анисимов.

Февральски революци йолаьш Грозне хинна Анисимов. ГIа мех баьхкхача моттe сучадувлац дар цун хьагIлуш доаца хьинар. СССР-е хиннача граждански тIемах долча истори тIа цунах аьлад: «Грознерча большевикий вишта вола кулгалхо ва большевик Анисимов. Башха - дика организатор. Йоккха авторитет йолаш вар из Грознерча болхлошта юкъе» (Том 2, 1942 ш. оагI. 76).

Самодержавия ена а яь тайп котдалдархи болхлой депутатий Петроградски Совет хьаьрахи хиннача хоана Грознерча болхлойн юрташкарча лоаморйи политически хьинар айдир. Ховхамаш де лолаелар Грозненски Советe, депутатащта юкъе бар большевикаш: Анисимов, Филатов, Носов, Тымчук, Ворожев, кхыбараш. Грозненски Совета председатель ва хержав Н. Анисимов.

Большевистски организаце кулгалча Грознерча болхлоша чIоагIа хиннай яьй моттиге дахача дерригача къамех болча къахьегамхошта. КъегIа бола этаргой шоашта тIехьабоахаш агитаторих болх баьб цар лоамарой ирчайна, казакий станицашка.

Цу хана цхьана болх беш а доттагIий хилaрца а чIоагIта вувзавенна хиннав Анисимов Кировца, Буачидзеца, Шаумяна, Фиолетовца, Мусевца, кхычарца. 1917 шера 9 сентябре Анисимовга яздаьх Ной Буачидзе: «ДоттагIа, ерача дийнахь доклад ергы вай «Китерге, ессыке, эмиграце даьккха 11 шу» яхаш (хоашта дагадоагIарашкара), иштта а цIера дийнахь — «ХIанзара политически хьал» яхаш... Доклада цIи хьеха йоалгаьнга моттиг ва ес: С. Г. Буачидзе (Ной). Кулг доаш ас хьа. Новкъостанка салам - воасташ хе».

1917 шера шоай делегат ваь РСДРП(б) VI съезде вахийтар Н. А. Анисимов грозненски большевикаша. Съезде къамаьл деш цо дийцад пах балхан долаш, вартена говзаьа уж кхетабар духьа грозненски большевикашна лоттабеcта къовсамах, партийни организаце баьхах.

Съездера юха вIаьхаьчача Н. А. Анисимова митингашка, собранешка гучадоахар хинна Йолча правительства контрреволюционни маIан, гаьсахар тIемеи мохарец хьакъехьарча ленински политице. 1917 шера 8 сентябре Грозненски Совета шерарча заседане ца хоадам болаш хьакхайкадаь: «Контрреволюци тIайоагIаш латт, вIашагIъеттавлуш кхыбераш вIашагIбеттанш я... Контрреволюцеца къовсам лоаттабелга мара кхы тайпа никъ бац...». Цу хана хержар Анисимов ЕррагIроссийски II съезда делегатаьла. Советски Iаьдала этара хьалхара машара хьакъехьарни хьаттан хьакъехьарец декреташ тIакийцарех цаI хинна из.

Йоккхийча халонашца дувзаденна хиннад Тийрка йисте Советски Iаьдал доаржаделгеа дIаоттадергеи. Дерригача революционни низашта юкъарчал доацаш кулгалдара Тiеша - революционни комитет вIашагIъеллаьй. Ревкома председателаьла хержав Анисимов.

1917 шу чакхдоалаш III-ча заьсной гIалалой нанкана Ставрополе вахав Анисимов, цига тIема гIулакхашта губернски халкъа комиссараьла хьожаваьв из. 1918 шера йистаца юкъе Грозни тIема районе дикьелу из. Цу шера гурахь Астраханьски краен Каспийски флота йистан тIема Совета член хул Анисимов. Цул тIехьагIа XI, XII Кавказски Кавказски II Кубански Арме Реввоенсовети член а хилла С. М. Кировца цхьана болх баьб цо, дикка доккха дакъа лаьцад Къилбаседа Кавказе Советски Iаьдал отталуча.

1920 шу долалучча юкъе, дIайхача лахарах цамогаш ваьлатара кхоачаш юхаметтаваьла а ваьлаь. Анисимов Николай Андреевича Новочеркасске къамаьл даьд тIем тIа бохийтаьш хиннача цIерскархошта хьалхьиха. ДIа ца къасташ диса хала лаьхай юха хара а даьнна, 1920 шера 25 январе из кхелхав. Цу хана 28 тIа шу хиннад цун.

Нахч - ГIалгIайчен къахьегамхоша сийдеш дагалоаттадо большевик - ленинец Н. А. Анисимов. Шерра дохгаргIахьрех йолча коммунистий ... цун цIи лоацаш... улицах Анисимова цIи тиллай. ХIаьта цига даргIача цхьан доккхача цIенах хьалтоха мемориальни уаг доала чIоагIдаь доаллув а доаллаш: «1917 ш. укх цIийнагIа Н. А. Анисимов — грозненски большевикий кулгалхо».

Л. СЕЛЕЗНЕВ,
КПСС обкома партархиван бахам.

ДОАЛДАР—IИЛМЕИ ИСКУССТВОИ

МАЬ ... ОАХ ...

«Деш дола къамаьл, ма дерре аьлча, экономически социальни дегIадоагIарга сийдара чакхдоала обществе гIулакхаш дикагIа фу даь вIаштIехьдоакхаргдар... доаллалга — экономикана кулгалдара даьккъерча парте дерригача гIулакхий лоархIаме доккха декъе тоадаргдар яхаш да...» — иштта яьхад Л. И. Брежнева КПСС XXIV съезда.

СССР Iилмай Академе Центральни экономико - математически института директорацa академикаца Федоренко Николайца Кепайкаьсон кердадарий Агентства корреспондента беседаш еча хана йийцай доаладара проблемаш. Ер я хьалхара беседа.

— Доалдара дешаш кийчдара гIулакха шун институт керттера лоархIаш я. Проблемий маIаь ерийх латт аьлча хет Хьона?

— Ве-бе да, е никъ йола дохаш дарпштен доаррашта юкъе. Долча, этара къайха деша къовстеле долалалехьа, долаш долча хIамашка къажа деза цхьа. Аьхийт исторе чухь хIайзалла хьа цIакха хилаьц социалистически ер сенна йоккхи бIарчей системе. Нагахьа сенна воацта эшаш йола шоллагIа машин, кхыметтех завод миччахьара йийна а кхьанахьара уйла вейга йиш яа, бIаь миллион согIа саг балха воалача боалама доалдара универсальни системе дулец тIарча цхьаьне а мекхга йиш ца ца вайга йолжа. Из вай воаш хьаь. ХIаьта из гIулакх Iалаьмате чоалханей хилей да. Тайп - тайпара кадеш итт миллион хилла хьао Советий мехка холкъа боахаме. Царех цаI, мел хийца а хийцача, цу сахьате хувамаш ле деза аракедача итташ а дукха бIаьи а йойца кхичарна юкъе.

Цу хана теркалде доагIа, социалистически система боарам болаш динамизм хилар. Нагахь санна бархIлагIа пятилетка чакхйоалаш цхьан шера вай халкъа боахамета дIаладахийта алча цу гIулакхага Советски Iаьдала даьккхача хьалхарча бIарттача тхьаь итт шера дIадахийтар массеш — 70 миллиард сом харжа хийнадац, иссолагIча пятилетке (1971—1975 шераш) хIара шера дIаухийта капитальни вложенеш юкъера лаархIача бIаь миллиард сомах кIашагIа йоацаш мила еза.

Кхы цхьаькха цаI лоархIаме хало латт планировани организашта хьалхашка. Экономикера дуккха процессаш шоай тайпара никъ болаш д. Этара хьалхарча аргIанца из доагIа Iалама пиленешта. Вайцига хьувча дуIашеш Iаьржа ухача хилен, мокх агаро моттигаш хIалаекъе, хаттах доа тарду, хIаьта цар даь зенаш юхаметтоттадара дагa а доаш Iалаьмате дукха ахча а продукташ а эшa мат. ЛаьрхIа никъ лоррагIа беларах цхьан предприяте шера задани, масала, 103 процент, шоллагIчо — 106, хIаьта кхоалагIчо — 9 процент мара йоацаш кхоачашбеш моттиг а нийсъяла сахьат дац. Из теркал ца деш Iе йиш яц цхьаннаш оттасеш кхочаш ...

Нагахьа санна боахама доалдара системa юкъедена йоацаш дика лелалуш куле, хьалаш хIара хувца массаза даь цун вIаштIехьаргда планашта юкъе коррективаш кхахьа, хувцамаш ди.

ХIаьта хIанз экономикана доалдела къастта халача хьал тIа оттадеш дола керттердар — уж да Iилма - технически революцеш дIадехараш. Производство, Карл Маркса хьалххагIе а хургдар гуш цхьаккха тайпара, тIатIа дукхагIа Iилма технологически дIахо кхаькьар а хило дIаотт, хIаьта Iилмех техникех шоаш дегIадахкар, къастта а царна карагIдалар ... производствана юкъеяккхар, доаь дика-ло дарра айха дувзадена да.

Цигтара хьадоагIаш да керхIар — Iилма - технически революце дIадехараша ма яххара йола, дагадоацаш нийсдала тарлуш дола массе тайпара хIамаш теркалдергдолаш йола а цу цхьан хена экономика лаьха эффективность Iалаьмертйолаш, бахача наьха вахара боарам айбе, общественна эшача кхы мел долча хIаманца цунна бола кхоачамбе йиш хулаьргйолаш йола а доаладара система хьалга. Уж тIехьара хIамаш, кхетадеш ма дарра, аьлха къаст - къьстачарна, деника эшарацца дIалаьрхIа ца а дуташ, шорагIа теркалде доагIа: из да хьатIакхувча боахамий вахара догI-догIа хьалаш Iалашделга а, мехка оборонни низ чIоагIбелга а, вежараш йолча, дегIаухарча пачхьалкхашта новкъостал делга а.

Вай денашка хьахьалхашка а дайна хьаттад хьала башха сатарде дезаш из шина хIамаш. Из а информаци — Iилман доалдара дерригача тайпанех хьехьа йола алкха цу цаI мара йоаца продукт. ХIанна? ХIана аьлча, вай эшалахь этара дохкагIа дукем дала тарлуш дареш информаци хьайоалачей чакхйоалачей харцахьа даь лоархIамаш долавдаь. ХIана хьлаьа аргIоаца наьнай информацех йола информаци а.

Масал доалалерга да. Аьха цхьан шера план кийчъеча хана найза цу 80 миллион хIана бац шийна бола хьоххаш чуловача долгa ворхI миллион гарггача документах. Уж дешеш къовстара 80 миллиард согIа вычислени ея! Плана цхьан вариантa эшаш. ХIаьта дикагIъар хьахаржара, кхетадеш ма дарра, шоцеьх варианташ хила еза.

— ХIаьта доалдара техникa йола система хьакра шоашта кийчагIаш да?

— КПСС XXIV съезде белгалдаьд уж. Из электронно - вычислительни машинаш дукхагIа хьалла, вычислительни центраш система вIашагIйоаллига хинна ца Iеш, экономико - математически методаш лаьхьа боахама шорра юкъехьхьар а, хIанзарча Iилма-технически революце хьадашка социализма совленех бизаш ба вIашагIдола а да. Цхьабакъда чакхъйоккха саргIа шоайла вIаши дувзаденна долча экономически, технически, организационни гIулакхий доккха комплекс. Вай хIанзарле а йолаш а тоъал чIоагIа теоретически база. Аз буецар, белгала аьлча, политически экономика, математикха, кибернетикаш, вычислительни техникана карагIдаьхкараш вIашагIхоттаьш бола Iилма керда — экономико-математически лостам ба. Цу Iилман лостама керттерча инструментех цаI а хинна дIаоттаь экономико-математически модель, оешта вьшта чоалханегIа дола дешаш дика аттагIа къостедейташ йола, тоажача экономически процесса е объекта математически описани. Ер да итта ца хьаьхоьхан дола масал.

СССР химически промышленноста Министерство белгалдаьй 1971 — 1975 шерашка шластмассаш дукхагIа хьара хьыва. Боъьоаца хьла ма доагIара ма дий нахи, дIадoдар цхьатара а долаш тар ма лу дукхагIа хьо безам хинаб. Моделий комплексо новкъостала тха институтa бола дошта министерства болхлошна кхьана коренни дIадахийта оттадеча ахчах далкъа боахама эффект 200 — 250 миллион сома дукхье йиш хилийта йола плана вариант.

Деррига гIулакх, хоьш ма дарра, ЭВМ-ех пайда эцарах лаьттад. Долла хIама машина къовстадаьх аьшна хетадела дагIаш. Доаш хьалда оттадаь ца хила, экономико-математически модель а цунга хьежжа вIаштIехьаргьааха алгоритмаш программаш а йоацаш, бух тIара хьайоагIаш йола информаце сагo вIашагIа ца техачех кхетта ца йочех цхьан а ЭВМ-а цхьаккха пайдана хIама дуург дац.

ДIахо: тайп - тайпара вариантaшта анализ сага а бухсоцаш йола решенеш тIаэцаьга а иштта сагата мара дулургдолаш хIамаш дац. Долче, экономико - математически методаша электронно-вычислительни техникех сага доаккхта дIаоттадургйолаш яц, хьалхе аргIолаца инструменташ а. ХIаьта хIама оаца йойхо из уж инструменташ тIар ма лу шерагIа юкъеялалийтра.

Производства хIоаладече боарамe, Iилма - технически прогресс сатта дIадахараша даьча кхы дIахо ... йиш йолаш дац къьмерча методагIа меза боалама планированеш еган доалдергдолга. ХIана вай царех «къьмаре» оал ГОЭЛРО плана а, хьалхара пятилеткаш а, советски халкъо тоамехь кхоачашъяь кхьйола Iалаьмате йоаккхий социально - экономически программаш а лувш тIа шоашта массе кхы цхьаькхаш йоацаш хинна а. Цхьабакъда, хIора декхараш кхоачашдела дIадех нердача хьалхаш. ХIана йоаца тоаде хьакхинай боарам бохадаш чIоагIа дегIабелача халкъа боаламе доалдерах лоархIамь ца Iеш, дIахо а ма сахача техникагIа догIдухаргйолаш цунна доала а. 1975 шерала мехка хьаьси йола промышленни продукци 42—46 процент дукхагIа хилд еза я. Из фу яхилга да аьлча, советски Iаьдал даьнача хьалхарча тхьаь итт шера кьоул ворхIазза дуккхагIа общественни продукт хьоашау Советски Союз хилар да.

Цхьабакъда, цу цхьан хиша ла торо йолеш дийза дерадолашш нийсдела йIаьххача хинна перспективни планаш уттаелга. Цу тайпарча планировани достамех цаI хила йиш йолаш ер лоархIар кхоачашдергдола декхараш уттадара программаш. Социально экономически лоархIарий комплекс правительствано къовстам беш а йоагI-йоагIача директиваших документаш белгалъеш а я. ТIакхла, уж лоархIараш хьакхагIа Iилма - технически, социально - экономически, организационно - боахама, региональни, кхьыча генеральни программаш меттала доал. ХIаьта дуй тIехьагIа—лоархIамаш ма йогга дукхагIа пайда а бел кхоачашхулга Iалашдеш духьа ресурсий экономика дегIайоалаттагIа декхарий меттала доал. Юхера а цу балхах доала беркат хила доаш ер йIаьхача денна оттаеш йола алан я.

(АПН).

ЕРЕВАН. В. И. Ленина цIогагIа-майда. В. Соболева сурт. ТАСС фотохроника.

«Iаьржа дошув» дукхагIа

ДIабахача биъ бетта планах хьалха кхоачам а ена «Октябрьнефть» НГДУ мехкадьтташ цана планагIа лаьрхIачул согIа даьккхар 4,5 эзар согIа тонн мехкадьттех цхьа миллион согIа кубически метр газ. Социалистически яхь дьахха латт Ладищенко Петр Иванович керте латтача шоллагIча районни инженерно - технологически служба коллектив. Планал согIа даьккхача мехкадьттах дукхагIдар цо даьккха да. Дика къахьийгах Дагаев ТIекхар керте латтача кхоалагIча районни инженерно-технологически служба мехкадьтт тохоша а. Кхыча бригадашта хьоахан тоьлаш дика къахьегаш я Давыдов, Панченко, Ирокин, Синюхаев, кхыбараш керте латта бригадаш.

Г. ЛУКЬЯНОВ.

СТУДЕНТАШ КИЙЧЛУШ БА

Укх шерара къахьегача семестр тха институте студентий гІиш... дешъерча отрядий исторе чуть мехалагІа хургья.

Эггара хьалха вай республике укх шера вІашагІйоллаш я 110 сах чуьогІа студенческий отряд. ВІашагІйолла лаьрхІад шийтта дийцейна отряд, царех пхиъ вай республике болх беш хургья, хІьта вокхаш Карельски АССР гІоргья. Тха студенташ хьадьергІйолчарех эггара лоархІамегІа хургья институте дешара керда корпус. КІезига лоархІам болаш декхараш дац вокх йиъ отряда хьалхашка латтараш а. «Гойтинский» совхозе ветеринари санпропуск, хоакъар кийчду пел хьалльеш хургья цхьоалагІа отряд, шоллагІвар «Джалка» совхоза кое тІара оалхазараш леладеча фермана шин корпус ен хургья, кхьа отряд - къоаа город Аргун толеш, хоаьеш, 280 бера лаьрхІа цига берий беш хьалъеш хургья.

Вай республика доалол арахьа гІоргйолча отрядий тайп - тайпара дукха балкаш де деза. Цар хьалъергья машинашк станций объекташ, закаснй машинаькъаш. Сакъердамех бехтокхамех болх ба вай кагирхошка хьежаш Лоибию яхача станце. Укхаза Москва — Мурманск яха кІера машинашкъ билла безавгба.

Дукхьал болх бъ Іергбаш студенташ, гІишлой хІара отряде вІашагІъелла хургья шоай художественни самодеятельноста, художникий, корреспондентий кружокаш. Цар чакхйоахаргья спортивни ехьаш спартакиадаш. Ялат, сом чувцаш моттигерча колхозашлей совхозашлей новкъосталъе шиъ субботник еттья.

Ишта КПСС XXIV съездо еттадаь декхараш кхоачашдеш вІсгагІеа сиптилетках хІадкъа боахам дегІабоалабеча юрта къахьегамхоштеи болхлой коллективашлеи новкъостал дош лоашкара данъа лоацаргда, укх шера вай республика студенташа.

Г. САМОЛЕНКО,
Грознеяски нахдбевтта института студент, гІишлой отряда комиссар.

ШАХМАТНИ ЧЕМПИОНАТ

Грозверча шахматни клубе чакхйоахаш я маІача кайа юкъера республике хьалхаре моттиг йкхара йоал шахматни пхьаш. ХІанз чакхъяьнай кхы а шин тур — пхелагІеи ялхлагІеи.

Пиъ тур чакхъьиневчу тІехьагІа турнира хьалха латтача А. Хантов ергІварче шие туре а котало яьккхае.

ЯлхлагІа тур чакхйаьнячуа тІехьагІа А. Хантв 4,5 очко я, А. Сунккина 4 очкои, хІьтл лоавзаъ ялаза шин партия я, А. Багданова — 3 очкои доазавъ ялаза кхо партия.

Т. ДАНСКОЙ.

БАХА, КЪАХЬЕГА ІОМАЛУ

Дешархошта хьашт долашиъ безам тІабодаш хилар теркал а деш шоаита професси харжа уж Іомабар, къахьегам дукха безаш уж кхебар хьехархочун хоархІамерча декхарех цаІ да. Ишта дешархошта профессиональни лостам балара тоьал опыт Іоалъй МалгІабика района школашка. Дешархошта профессиональни достам балара шоаш бу болх хьехархоша пахаддаш планаш кхоачайбу, керттерча хьаьже урокашка, производственни экскурсешка, школе арахьарча заилтешка.

Дешара-кхетама болх бора керттера форма я урок. Цудухьа дешара профессегІа ду хьехархошъ бераша лун бола профессиональни достам. Из хорагІдоал цар па лакхача бвапамагІа урок чакхьакккхарах, бераша тІъла ерг йола, сага новкъостал доацаш шоаш болх бе. ХІанан хьисап де Іомабара формаш методаш юкъекхуларах.

Дешархошта хьеха программ материал практикаца, вахарца юаш хьеж школашка. Масала, № 6 йолча школа хьехархоша Л. А. Мищенкос, № 7 йолча школе А. Б. Березенковс, № 18 йолча школе Л. Д. Колесова вай мехка халкъа боахама химе лоархІам бувцаш ворхІлагІча классе хьайхарча урокашка хена химически производстера професси дІайоазийт дешархошта. Из болх кхыча урокашка я бу. Химия йолча производстве шоай лаьйоалой балха болча дешархоша химически реакцеш Іомаеш хьаюш кІира ала йоалара, ацетилен лагара процессаш. Кислород лайдане хилар Іомадеш дешархошта дІадоазийт газовой горелка сенах латт, е ха е мака сварщик йолча цхьабараша цар балхах дуац.

Ишта кІезиг-кІезига тайп-тайпарча профессеех, халкъа боахаме пар лоархІамах дола хІамаш дІадовзийт бераша, цунца цхьана балха сагах докккхал де Іомабу.

Промышленносте карагІдувларех, производстве хьалха латтарий толамех долча газеташ тІа, журналаш тІа арайийнача материалех пайда еи хьехархоша химия, географи ,истори, биологи хьехаш.

Болхлой къахьегам ишагІа боаш дешархошта производственни экскурсешка ухаш. Вай мехка эггара йоккхагІчарех йолча Вознесеновски газ чакхйоадача заводе массекхаза хиннаб МалгІабика дукхача школашкара дешархой. Уж экскурсеш яра пІеншашта хийчо ю хьадархошаа предприятера тайп-тайпарча балхий процессаш Іомаш, экскурсе хьакха планаш уттаю. Плана юкъе ухийт дешархошта профессиональни достам балара дешаш: моттигера предприяте дегІаяра перспективаш, керттера професси лоархІамаш, квалифицированни болхлочоа хаа деккар дар, цун балха сенал, кхьдараш. Тайп-тайпара специальносташ йоазарца дешархоша кхетаду химия, физика, математика дикагІа Іомалара дуккагІа теркам тІабахийта безийта. Ишта дешархой безам совбоал практикаш болаш производстве хьалха латтараш бовза, пхакаи машта кхоачаигьа хьа, халкъа боахам дегІабоалабара болхлой творчески къахьегам мех лоархІаме ба хоа. Практике хиина дукха дешархой дийша баьлча цу предприяте балха баха лоеш хул. Тха школашка дийша а баьина дукха кагирхой ба бурудеттача управление, юртбоахаме болх беш.

Дешархошта профессиональни достам балара шхьахьа фозна лелаю тха школашка. Каст-каста выпускникашца вІашагІбеттару дешархой. № 18 йолча юкъарча школе студенташца-выпускникашца вІашагІкхетар хилар. Шийтайпарча перекличках дІайоакеделар сайре. Іьалхара дош делар 1968 шера дийша баьнарашта, царех цаІ вар Тимирязева цІерагІча Московски юртбоахама академе студент Илиев Иса. Цо дух тІа воаккхаш ший процессех дийцар. «Дукха я хіна а ... 1970 шера ...ига ... Гамиев Мовли. — Курсъа Саратовски ... технически институте вахав са. Наькъаш дехка безам ба са. «Шоаш де лархІараш, шоашта бага латтараш дийшар ... тагІча классе доаш багІараша.

Ишта вІашагІкхетар ... № 3 йолча школе а. Сакъердамеча урокаш сана сатийна яр зала чу — я а яр из-я урок — хаара урок. Эггара хьалха дош дийхар Куштова Фимас. 1967 шера чакхъяьнкхай ер № 18 йола школа. ХІанз цу школе орусий мотти литературех хьехаш я. «Са професси наха эггара ду кхагІа оаш я», — йоалар хьежача хьехархочо. Дукха хаттараш дир дешархоша Воронеже военно-авиационни училищерча курсанта Мордаев Анатолета.

Укх шера баьнача бетта № 3 йолча школе 9—10 классашкарча дешархошка шоашта летараш ... «Хала ... безаш ба хьа?» — хІанта хаттара шоа дала деш бар уж. Гучаьлар дукхагІбола дешархой вІашхайтара ... профессеш ... балаш хилаа.

Юрта школашка профессиональни достам балара болх дешархошта юрта боахама професси къаьстта механизаторий да езаллийта тІаберзабаь хила бза. Цу хьайъелла боккхача лоархІамех я дешархой производственни бригадаш. Тха районерча дукхагІ йолча школашка вІашагІъеххай уш. Къаьстта дика вІашагІзелъбаьхаб из болх Долакоарча № 7 йолча юкъерча школе.

«Нагунский» совхозе оаша ... тракторий я цу бригада. Йоккха опыт йолча хьехархоша кулгалдеш производственни бригада участникашка къона техникой сана болх беш ба дешархой. Цу школе дешa баьгІа дукххабараш хІанз юртбоахама институташка деша бахаб. Укхаза хьехархоша вІашагІ ... теория ... практика.

Х. АМИРОЕВ,
МалгІабика гароно ассистентара.

МАЦА ХЬАБОАККХАРГБА ЧІЕГА?

Йоккха юрт я Курчалой. Укхаза вахаш ворхІ эзар соагІа сага. Юртарча школашка, больнице, «Сельхозтехника» МРО дукхача цехашка, Грознески медицински училища филиале дешаш дукха кагирхой ба.

Денгара дента товлу, хоалу вахар, цунца цхьана лакхлу юрта бахача пахьа культурни хьашташ. Эггара хьалха уж диза кхоачашде декхарийла я юртара культура учреждениш. Тайп-тайпарча методашца вай партеи правительствая решенеша, шерра наха юкъе йоржаю, кагирхошта юкъе идейно-кхетама болх бу кхувргхина дІаотта деза юртара культура ЦІа, библиотека.

Цхьа шу хьалха кинофикаце болхлошташ самодеятельни артисташтеи ІалаьмагІа готта я я кхы царгІаха помещени ца хилча арт а яц аьнна дош ортадир культура ЦІен болхлоша. Помещени бахьан долаш гІулакх толхаде йиш яц аьнна, Шалинского района кулгалхоша юрта Совета кхычахьара цІа а делна, цуй помещени культура ЦІенна дІадели.

Хьаха культура Цйен болх лордтІа вІашагІехьбаьккха хиннаб. Цунна тешаш ду республике йоаз йола Курчалойра художественни самодеятельность хилар. Цхьабакъда, цох кхоачамбаь Іе йиш яц культура болхлой. ВІаштІехьъакха ега тематически сакъердаме сайреш, лекцеш оаш, беседаш е ёза, чуессача сага доша керда газеташ, журналаш лоаттаде деза. Из укхаза дац.

Со цига хиначa шие дийнахь массехказа маІарга вахача къайла дар культура ЦІа. Юрта Совете хоеш дадар культура ЦІен директор мичав. Хьагучох кхыча денош ка а юрта бахача наха хьоашал деш дий-те культура ЦІа. Сайрийна лах сахьат даллаца мара болх бац цо. Хоро ма дий цу хана мара юртара къахьегамхой белхах мукъа ца боалийга. Балхара ваьлча салІа а сакъерда а наха безам ма боагІий сага, хІьта мича гІоргва из лах сахьат даьлча культура ЦІенна чІега тохаш хилча?

Эггара хьалха юрта Совета вальна цига водаш, новкъа кхийтача беррашха кхуш вагІача кІаьнкага из культура ЦІа хьетача, сона из хьахьокха хаар ца. ХІьта цига чуесса уйла бакъйир духьалъэтача сурто. ЦІен ков чулостадаь эттабйча аьшкасаьрга сетках бовкъамаш теха, гонахь бераш а долаш баргтех ловзаш багІар кхе лета вагий мах.

Из цига хургдацар вагахьа саина культура ЦІа дийло хинкадаларе, царна цига ловзае шахматаш, доминош, шахматаш хинадаларе, картел сакъердамегІа йолча занияте дакъа лаца шоаш юкъевалбаларе.

Дойкха шаьра ков да культура ЦІен. Цагахь саина хоза клумбаш, газонаш яь, массех истол, гІанд Іотехаре салаІа баьхкача юртарча къахьегамхошта безаме салаІа моттиг хургьяр.

...ШоллагІча дийнахь саррахь юрта Совете чувоа волаш вийзар сона культура ЦІен директор. Къамаьла юкъе, ловзае шахматаш, дашкаш йий шун аьгча, культура ЦІагІа уж хІамаш хила декхар дац, спортивни клубе мара хулий уж лхар не жоп дели сона Ибрагимов Шамала.

Шийга кхамаьл деше, со укх сахьате мхаоагІа, колхозагара мехка беха ваха везаш ва со, аьгна дІавазар из. ТІехьагІа гучадьлар шин дийнахь беш дІаволи из воалага.

Курчалоерча культура ЦІен директор шийна товча хана, ший квартирана саина чІега я балие дІаводи, шийна лайча балха хьа а воагІа.

Юртта арахьара тІехьанача да воалалургвоаца сибат долча цу ЦІен тхови бІарг ца кхеташ вицар со. Безаме дац пений, корий, маІарий сибат. Топпараш Іолийгача тайпара латт уж. Цхьаккха лоцуг лцар хьалтеха, е хьыметтел культура ЦІа из хилар хьахьокха вывеска а яцар. ВІалла саг чу а воагІий-хьогІ укх чу, аьнна хетаду культура ЦІенна бІарахьежаш.

Т. АРЧАКОВ.

ТАДЖИКСКИ ССР: Хорогски культура ЦІен «Памир» яха халкъа халкара самодеятельни ансамбль.

СУРТА ТІА: кІудалашка ду халкар. Р. Позднякова сурт. ТАСС фотохроника.

ДЕШАРХОЙ БРИГАДА

Дукха хана деш яьха бувзам лоаттабу Назрань - Юрта районе Ялхой - Мохкарча юкъерча школа дешархоша шоай юртарча «Заветы Ильича» колхоза къахьегамхошца. Школа производственни бригада членаша дукха къахьег колхоза кхачанка, хІьта колхозо техникаца, дІадувча фуна, удобренешца ІалашІбу дешархой. ХІанзле бІаьстан кхашкара балхаш чакхдьяха яьнай школа производственни бригада, цхьан гектара тІа тхьешка, шин гектара тІа хьажкІаш, цхьан гектара тІа коарий фу кІедайна баьныаб уж. Дукха боли бааб цар колхоза совий беннамешка а. Гаьнашта гонахьара латта аьхка даьнна. ХІанз царна химически обработка еш я школа производственни бригада.

Ший новкъостала беча болча чІоагІа рьаза ва бригада кулгалхо 9 классера дешархо Л. Бучаев.

Г. МАГОМЕДОВ.

ТОАДАР

Укх шера 9 мае арадоаллача «Сердало» газета хьалхарча оагІо тІаьа ергІаш номер ... яп, из ейа езе № 56 (5162).

Редактора метта
М. М. ХАМХОЕВ.

ГІАЬРАХОЙ ІАЗАПА КІАЛ

БЕЛФАСТЕРА РЕПОРТАЖ

БОЛАТА оагІоех доаккача готтача Іургашта юкъе гІолла хьакхаш сакха бІаргаш. ТІехьашкахьа хьийнйдал латтача бІехабеьшарча броневика маІарах еранка тха шин автомата йоккхьош. Цхьа сьаге кІирвенна хьежаш уллица аьрла оагІув дуьш лагІа, шоллагІвар шун ьатта оагІорахьарча аьхага хьеж, Бронсайк шо ма йодда тротуара тІа а аьле. шІаькха вохсоп. Къоарда комбинезоней юкха салтий шинна а ба лаьца автоматаш а йолаш цунна чура Іоьаса а лайлхе, улица йІоахкале хьалбоа, лоаий оагІоех а телаш. ХІаране шийна харга хьежжа говза позици лоаш. Царех цхьанне лохача тІенарта тІехьашкарб бІарге лоаш автомат, тІаккха юхь кІезига Іолохьер: автомата Іоврцув лакхагІа хиннад тока лаьрхІча хІамаш.

Тхо кІахьалхешкахьа, салтечун бІаргаш тІалийрача хьахьеж. Улица дІакъелайлар туабецкача кагирхоша, портфелаши шоаш кхаль пиематаии лестаду пар. БоаккхагІбарех цхьаькха саг вац бІаргагуш. Цхьабакъда, къоарда комбинезонаш хІьта а хІа дьешча хийца йолаш агІа. Из — Ольстер, Белфаст, Фоллзроуд яха католически гетто. хІьта саІтаоша хоа, зІамига в вокха я укхаьа нед бедатта Британски эскара форма тІаювхаш бола нах гомма болга.

Эзараш английски салтий тІалаьцаб хІанз Ольстера городий уллицашка. Цхьабакъда, къаьлбаседаьярлавдиски къеча наха шоай вахара боргъонаш бахьан долаш, сага дар саина дола вахар бахьан долаш лоаттабу къовсам тІа-тІа чІоагІлуш, тІа-тІа кхоахалуш боагІа. Католически геттошка бахача наькха доа цхьаькха хІана дац: укхаза хІара кхоаледІаьр хьабе болх боацаш ва, иттош эзараш лах горнагашка бах. Ма дарра аьлча пар вавад ваш ольстерски парламентее Іадала кхача органашке.

Ах бІаь шу хьалхагІа, ирландски кортангахьлеи наьлах ца йоалаш Ирландин шай мукъагІа йита Англи раьза ханнайча хана, лондонски политикаша шие даьхъа бийкар моха экономически гІулакхашта дукхагІа дегІаеца Къилбаседехьара яйх графство ВІашагІкхаьйттача королевствана тІа я чІоагІъеш. Цу хана арахнера Іадал юнионистски партехартанглийски консерваторий къилбаседирландски филиала хІабе делайр. Цо ший мугІарашта юкъе лоаш Ольстера протестантски общинера хьал дола латтай дайн промышленникаш. Уж шоай хІана Ирландия, колони а яь, карагерзаяьна, цига бахa дІабахийта хинчачa англичаьий тІехьенаш. ХІьта массала а цига баьлача Ольстерерча наха — дукхагІча дакъе католическичарна — кхоачадаш хиниа дакъе боккъо йоацача балха кхоачалер цар. Тамаш а яц, религиозни доазув укхаза дукхагІча хана социальничуй ийслуш хиниа хилар. Цу гІулакхах пайда эц Къилбаседа Ирландера ирагІаола классоаи дов католикаштеи протестантеи юкъера религиозни новкъосталгІал хетийта гІерташ йолча буржуазни пропаганда пайда эцар а.

Ший «кІайча колоне» «Вокха а бекъа, доал я де» яхача къайкарча принципегІа ший гІулакхаш чаьх а доахаш, Лондоно укх кегара тІехьарча хьанала Ольстерски юнионистий режимах кот гІортолга йора, из режим английски гебаьгІашка хьал я лоаттеш. Цхьабакъда, юнионистски Іаьдалаш английски герза новкъосталла а лоархІадшар шоашта тІадиллар гІулакхах: гражданский бокъонашта тІехьара болам унзаре ошбалабеше бар. британски «томми» хогаита кІаллара дьатта дига доадеар, ТІекха цу хана тактика хуцин. лархІар Лондоно: юнионистски правительство къилбаседирландски парламенти дІа а хийша, цо дукхьал шийгара кулгал оттаяр Ольстере. Кхана дошашца айна, юрдув тІера дІа а ваьнка, Лондоно цхьанна дІамаша къайла ца йоалаш шгалийски оккупации режим оттайр.

Хоаш ма дарра, Къилбаседа Ирландера хьал къаьстта ирасдар Англе консервативни правительства санкци я еяа цига суд а следстви а йоаш нах лаьеш набахта белхаш мукъалуш йола «чрезвычайни полномочий хьакъехьарча закона» положенеш юкъеяьхачуд тІехьагІа.

1971 шера кхоалa 10 август да яхаш тхозара английски салтаьша, тоний боахаш деттаи Белфаста, Дерре, Ньюре, кхыча городий болхлой районашкарча цІенойн маІараши кораши чу а ухийтаю, эггара хьакхера «интернированне операц» чакххьакккхар. ХьалхагІе оттайча списокаш тІа а хьежаш лийцар «кхерамегІа бола» массеха бІаьш ирландски патриоташ. Суд следстви йоацаш лувцаша интернированни еш ба хІанз я. Лонг-кеш яхача концлагерах соагІа, сихха хьайир цхьаькха — хьалха Мигаллигиче английски эскара база хиннача. ХІина Белфасте лоадаьмна хабаран да дийна боахкача наках тІеш аьна хьайзйлаз Крамлинроудера белфастеки набахтеи «Мейдстоун» яха кема тІара набахтек кІезиг - дукха йоаспир духьа Лоингой яхача Іаиа юкье кедла концлагерь хьалъергболаш а ахам.

«2.500 саг лаьцав, 800 — концлагерашка воал, 200 соагІа кийвав. Из да интернированнех даьлаш берзагІ» — из тайпа плакат довла Андерсонстауна католически районерча английски эскара казарамашта хьалхашка пикетий мугІарца латтача хьалнехах цхьанне бе. Цунна лайла зІамига бер чуллача, итт шу даьнна хургйолча йийго теттаб, йоалеечa вордингех доалл цхьаькха плакат: «ЦІабалийта тха дай». Пикетчикашта юкъе ба хІана лийца болхачий гаргара нах.

«Са мара Эндрюна бІаргаемаваьц укх денош лах бутт боадаш вола ший зІамагІвола кІаьнк, — лелкъ Мэри Макной. — Сокхья сентябрь бетта яд лайлачуд тІехьагІа вах бераца цхьаьйиср со. Миска пособегах дакхаш ла тхо хІанз». «Интернированнех долча закона тха дезел а бохабаьб, — яхеш душ 20 шу даьнача Анджела Маккола. — Са да, мар, маьр - воаш концлагере чубоакх. Воша, ца лацайтер дуьль, воаш цІегІара дІавахкаяза валанзар, хІана я ведла лел». «Шин шу даьнна са кІаьнк бийсанна юкъе сона а вайе, велха а велхаш, даьга кхайа, — йоах Тереза Келле. — Цунна бІаргагуш салташа лаьца дІа ма ваьгарий мар».

Пикетчикий мугІ кхоача ма душ боаа казармаш улицах дІакъастаячa кІаргхал доача аьшкасаьрга, бетонни пирамидаштa. гІонаоех дуача гаьнтта юхле гІолла. Казармай кораш деррираш а хІана пап хьаца дІахьулаьнь да тоний юхьаргаш арпежка готтига къоргаш мара йитаеш. Коа дІачувахьача бІаргагу «Сарацин» яха шин броневик, хьарахька ялаш» пудеметий юхагаш а болаш бола цар балхеш демонстрантаьшкахьа ерзаь латт. Цхьа английски эскаро массаза саина телеобъектив а йоаллаш йолча фотоаппарата чакхкам хьалтох, пикетчиший сурт доалхаш. Хьаина хоа — мара юкъе тІакхе а хила мег ольстерски концлагерашка чубоахаргбараш.

Цхьабакъда, лувмараш набахта белхараш могаргдац лоалла оттаргбоацаш къилбаседирландски дукхьале, къовсам лоаттабирца бола цар лоІам кагбе. Цул белгалонаш гуш я массе меттe. Олдгроув яхача белфастски аэропорте хьатІаухараша хьалтеха хоам боалл: «Городе дІачудолхача хана Фоллз, Спрингфилд, Андерсонстаун, Крамлинроуд яхача районашка гІолла долхача наькъах ма гІоадда». Бийсанна пено улицашка каст-каста топаш юва, лелха хоачал чуйоаьла пушпаш еттарг английски бронемашинашта. Цу районашкера къоьдаш дукхагІча даькъе лохабаь да. Кхерт ІоАш асфальта галеш — бахача наха английски салташта духьала детта кертторе герз ма дий.

ОагІора даьнна дагІача цІелгий хорех дІайийтта кагий къаьхата листовкаш йоаш тІагІолла даь йоалош я долаш: «Квартирех цхьаькха тайпа мах хьоргбаш оаш укхазара», «Нелогаш гульераш, тІех е дазе хІагІо». Къилбаседирландски городашкарча болхлой районашка бахача наха чІоагІа хьалоех гражданашта ІаьдалоІ яхар ца дари хаханаш. Юнионистий режим. Къилбаседехьарча Ирландина бахлоаш тІаммаш цa хилар хІахьокхар духьа гражданий бокъонаш лоравеча общественни ассоциаце бахьа тІаьхьехамагІа чакхйоаккхаш я но кампани.

««ХІеца — йоах тхога къаьмарча «Фольксавгена» тІа я дегІаш города католически кварталашка гІолла доахача тхоца вовгІача ассоциаце исполкома члена Джо Дикеня, — ма дарра аьлча хІара улица ший я гражданский бокъонашта тІехьара моттигера комитет. Цар вІаштІехьдоах английски салтий гарга гІертача хана сард доахеш болча цига бахача наха бийсанта декхества делалга. интернированнехар дезала новкъостал дара дош къовстаду». Юкъ-юкъе юхасац «Фольксваген», тІаьнха Джос, машена хо дІа я хийцe Іовоал тІера, шийга хьежаш латтача вехага дІалу кІирахьа цхьоала арадуьлача ассоциаце бюллетена пачкаш. «Дерригаш а 50 мара дац? КІезиго да» — корта агабу Фоллз - роуда юххерча цхьаш переулкерча ха яхача кхалсаго. «Фу херзи Іа, — дуьтІадоах тхо Джос.— Бюллетена ши эзар гаргта экземпляр мара деррига оаха арахецараш я дац. Кхь дукхагІа арахьца лача тоьац. Веаита, из-м сех миттал эо а дац. хІара экземпляр тешшаме иттанега гІолла чакхдоала хургда».

...Белфасте Маркс - стритерча гражданский бокъонашта тІехьарча болача штаб чуйоача цхьан цІенойкара зІамига цІадг гІаьнна хІуро тІаьк аьшка хьадаша. Ма дарра аьлча вІалла дІакъоалеш я яц цун яй — минот массаза йоал чун арел ух вах. «Эдвена Стюарт Іадаьмате дукха болх болаш сагота йоал. цудуха, тамаш я, наьца къмаьл де цун вІаштІехьдоале» — аьнна жоп делар тхона. Цхьабакъда, аьлпар хулийтаи йолча «советски» яхача парало цига а аьттув боакх тха. Укхазл дика хов Къилбаседехьарча Ирландие бахача наха шоай бокъонаш бахьан долаш лоаттабеча къовсамна советски наьха дег тІара солидарность йоага.

Гражданески бокъонаш лорвеча ассоциаце генеральни секретара 37 шу даьначa Эдвина Стюарта белгІала ба я бар дукха болх. Цун цІагІа массе метте — истола тІа, диваца тІа, хьыметтел цІенъюкъе а бІаргъе цІоашаш дала ядача кьахатий. «Ераш са доклада разделаш я», хІанзтуя тІехьагІа де дезаш декар дукха хІама дац — вІашагІтохар, тІаккха юха Іоепар, тІаккха тоар мара, — йоах но еле а хьежаш, — Лоамца аьча Іурраша бе тоьаргболаш бе боахъ».

ШоллагІча дийнахь Фоллз - роудерча цхьаш школаш здане чу Стюарта хьейиІллар гражданески бокъонаш дорвеча ассоциаце шерра - мара. хула конференци. Цу ассоциаце укх тІехьарча хана ший хІама чІоагІдеала къилбаседирландски цхьаь ... наха ... выступленешта организатор йолча, эггара авторитетни организаце сиша. 600 соагІа делегато къоабилайр Стюарта еша, британски эскара оагІонгахьарча репрессешта духьала Ольстере бахача беррагІча наха социальни нийсхон адамий доле вахара хьалашн хилийтара хьаьгехь дІадехараш хьалхоашек лоаттабеча къовсама стратеги тайнена тІайоала резолюци.

Укх тІехьарча беттанкарча событешна къьаьгта хьалхьескаш, белгалдаьнккхар Стюарта, киголически наха английски оккупацие режимаца барте баха ца тугаш хилар. Из къаьстача хинаш бахьейр дукха ха йоацаш Ньюре хиннача йоккхача демонстраце. Іаьдалоша кхерам тІатессамехьа а цига декъа даьнар 50 эзар, соагІа сага. Демонстрантешта хоара шоашта набахта боашара кхерам тІалатта ца Іеш, английски парашютисташа дов даьча Дерререча маьршача демонстраце юкъе даьхча лаьцача кхойтта сага из хиннача тайпара, гера кхетара кхерам я тІалаттанга.

...Эдвина Стюарта цІагІа товгІе тІа латт хьаеча пхо — дан но еача каучуказ яь 12 сантиметр дІаьха йоккха гал. Цхьа демонстраци йолча хана английски салтечо тІахьюкжабаь из хо техиб Эдвина Стюарта. Цунна хов, Іадалаша шийна духьала хьожабаь тІеххьара пхо я зайча цхьа гара я хаиша ца Іеш из хилар. Цхьабакъда, эзараш бола Іадама дукхьалара кхьбола ирландски къовсамхой а но мара юхаала вагa яц из. Демократически Ольстер бахьан долаш лоаттабеча къовсама бІаьхен хален ицк ба цІахо бе безар.

Цул тІехьагІа Лондоне долаш хайра тхона, Іадалаша йийхача манифестацешка вахъа даьнача кхьчарца цхьана Эдвина Стюарта судо набахта шоккха шин бутт ха техалта.

В. НИКИТИН,
В. ВАСИЛЕЦ.
(ТАСС корр.).

ТЕЛЕВИДЕНИ

11 май

9.30 — Передачай программа. 9.35 — Кердадараш. 9.45 — Вос бола телевидени. Бераштa. «Самукъане къолаш я шун дотагІий а». 10.15 — Вос бола телевидени. «Кувбараш» яха художественни фильм. 3-гІа сери. 11.30 — «Болхлой сайре». Ростоверa передача. 11.40 — Вайна массеина йола аваре. СССР-а халкъа артиста Овен концерт. 13.10 — Кердадараш. 15.15 — Передачай программа. 15.20 — «Эрсий метта». 16.05 — Бераштa йола передача (нохчий меттала). 16.45 — Вос бола телевидени. Дешархошта. Ленина цІерагІ йолча пионерски организаце 50 шу дизарга. «Пионерски байракхаганъа вийслe» яха телевизионни фильм. 17.30 — Республика кхашка (гІалгІай меттала). 17.50 — Документальни фильм. 18.00 — Юртабоахама аннаьй школа. Шура йоаккхаш дІабеда мах лоабера наькъаш. 18.30 — Телевизионни кердадараш (нохчий, эрсий меттала). 19.35 — Киножурнал. 19.45 — Дуне халкъашта юкъера обозрени. 19.00 — Миллионий ленински университет. Марксизм - ленинизм деррига советски халкъа идеологи а. 19.30 — «... хар хадда» яха художественни фильм. 21.00 — «Хаа». Информационни программа. 21.30 — Киноп...ма. Передача дІалу драматурга Каки...

22.15 — Кердадараш. Передачай программа.

12 май

9.30 — Передачай программа. 9.35 — Кердадараш. 9.45 — Дешархошта. «Спортивни къовсам». 10.15 — «Ца» яха художественни фильм. 11.50 — «ХІамаш ...» яха телевизионни очерк. 12.30 — Концертни студе гІиллаш. «Лезгинка» яхача Дагестански ... Пачхальскани ансамбле концерт. 13.15 — Кердадараш. 16.20 — Передачай программа. 16.25 — Іаламаш техникаш дуне тІа. 17.00 — Профессоццана дувцараш. Къонача болхлочун школа. 17.30 — Бераштa фильм. 17.55 — Кердадараш (гІалгІай, эрсий меттала). 18.15 — Хоамаш, реклама. 18.30 — Киножурнал. 18.30 — Шоаге, кхалнаш (гІалгІай меттала). 19.00 — Шун ... Телезрителашта хьажарий ... «Правда» газета ... обозревателе Жуковa. 19.30 — «Московски седенкъа» яхача искусства фестиваль. 20.30 — Дуне ... творчество. 21.00 — «Хаа». Информационни программа. 21.30 — «Марица» яха Кальмана оперетта. Советски ... Московски театра артисташ. 23.05 — Дуне ... Чемпионатера передача. 23.35 — Кердадараш. Передачай программа.

ХАОТТАМ

Тахан республике гІоллеи Грознеи хуналуш моркъаш а йолаш, къулбеьхьарча районашка кІезиг - дукха догІа а доаххаш, малхбузехьара гІаьхьалча боарем мух а хьехаш ха хила а фегара температура республике гІолла 14—19, Грозне 17—19 градус йІовхал йолаш хила а тарлу. 12 маерa 15 мае кхачалца хуналуш моркъаш а йолаш, пхьяшайолча моттигашка юкъ-юкъе догІа а доаххаш, малхбузехьара гІаьххьача боарем мух а хьехаш за хилей фегара температура байсашка 4—9, дийнахь 13—18 градус, тІехьарча каьягІа 17—22 градус йІовхал йолаш хилаш тарлу.

МЕТЕОСТАНЦИ.

ДЕЗА НОВКЪОСТИЙ!

ДІАДОЛАДЕННАД 1972 ШЕРА ІІ-ча АХ ШЕРА

«СЕРДАЛО»

ГАЗЕТА ЯЗЛУЛГА

Газета язлу булвана ерригача отделенешка я промышленноста транспорта, гІишлошъеча, предприятешкарча, дешара заведенешкарча, колхозашкарча, совхозашкарча, учреждешкарча, общественни организацешкарча пенайваьнъ доархадеча общественни уполномоченешка а гІолла.

ГАЗЕТ ЯЗДАРА МАХ: 6 бетта — 1 сом 50 кепек.

ДИЦ МА ДЕЛАШ 1972 ШЕРА «СЕРДАЛО» ГАЗЕТА ХАННАЪЬА ЯЗЛЕ!

РЕДАКЦЕ АДРЕС: г. Грозный-31, 364051, Ленина улица, 11 (3-гІа этаж). Телефонаш: редактора — 3-44-60; редактора зам. — 3-20-11; бахьтхкана секретара — 3-34-38; партийни вахарa, культуран отделий — 3-61-40; промышленноста отдела — 3-42-30; юртбоахама отдела — 3-42-28; кхьолий отдела бухгалтерa — 2-80-71.

«Грозненский рабочий» издательства типографи, Розалюксембург проспект 7/34.

АДРЕС РЕДАКЦИИ: 364051, г. Грозный, ул. Ленина, 11, (3-й этаж). Телефоны: редактора — 3-44-60; зам. редактора — 3-20-11; ответственного секретаря — 3-34-38; отделов партийной жизни и культуры — 3-61-40; отдела промышленности — 3-42-30; отдела сельского хозяйства — 3-42-28; отдела писем и бухгалтерии — 2-80-71.

Типография из-ва «Грозненский рабочий», проспект Розалюксембург 7/34.

СФ05098. Заказ № 3490.